



C/ DOCTOR COBERA, 24
08328 ALELLA (BARCELONA)

TEL.: 93 540 64 83
FAX: 93 555 10 40

CORREU@ACTIUM.CAT

Actium[®]

GESTIÓ DEL PATRIMONI
HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

Intervenció arqueològica Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - zona exterior de la Capella Castrense

Barcelona,
El Barcelonès

Del 25 de juliol al 5 d'agost de 2011 i

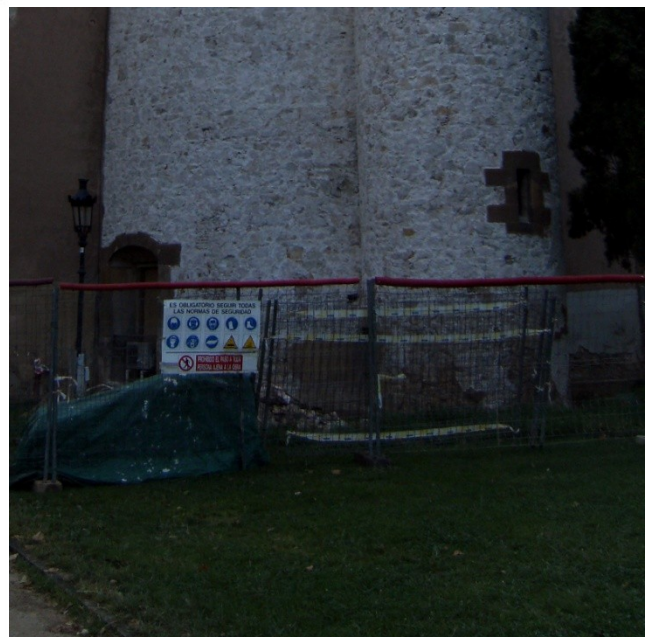
De l'11 al 19 d'agost de 2011

OSCAR CASTRO LÓPEZ
ALELLA, OCTUBRE DE 2011



Memòria

CODI ICUB: 044/11
Núm. Exp. Dept. Cultura: 470 K121NB-2011-1-7482
470 K121NB-2011-2-7562



SUMARI

1.	SITUACIÓ.....	3
2.	MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC	3
3.	CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC.....	4
3.1.	context històric	4
3.2.	Antecedents arqueològics.....	13
4.	MOTIVACIÓ I OBJECTIUS.....	15
5.	FONAMENTS DE DRET	15
6.	TREBALLS REALITZATS.....	15
7.	METODOLOGIA	15
8.	RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ.....	17
9.	AFECTACIÓ DE RESTES ARQUEOLÒGIQUES	19
10.	BIBLIOGRAFIA	20

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

ANNEX 4. UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

FITXA TÈCNICA

Lloc de la intervenció	Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola. Zona exterior de la Capella Castrense
Població i comarca	Barcelona, el Barcelonès
Coordenades UTM	X = 432145 / Y = 4582250 / Z = 10.34 msm
Promoció	Ajuntament de Barcelona. Departament d'Arquitectura i Projectes Urbans
Execució obra	Construccions EXISA
Execució intervenció	Actium Patrimoni Cultural, SL
Direcció tècnica	Oscar de Castro López
Tipus d'intervenció	Preventiva
Activitat autoritzada	Seguiment d'obra i excavació arqueològica
Dates autoritzades	Del 25 de juliol al 5 d'agost i de l'11 al 19 d'agost
Codi ICUB	044/11
Paraules clau	Ciutadella Borbònica Capella Castrense Convent de Santa Clara Estructures muràries
Resum	En les obres d'ordenació de l'entorn de l'absis de la Capella del parc de la Ciutadella de Barcelona, s'han documentat diverses estructures muràries que corresponen al clos de la capella i a les dependències de l'antiga rectoria, així com dos murs que podrien correspondre a l'antic convent de Santa Clara que s'hi alçava a l'indret abans de la construcció de la fortificació borbònica

1. SITUACIÓ

La intervenció arqueològica es situa a l'entorn de la Capella Castrense de la Ciutadella de Barcelona, corresponent al complex defensiu borbònic, actualment dins el parc de la Ciutadella, al districte de Ciutat Vella. Les coordenades UTM (ED50) de l'indret són:

X = 432145 / Y = 4582250 / Z = 10.34 msm.

2. MARC GEOGRÀFIC I GEOLÒGIC

L'actual configuració de la comarca del Barcelonès és el resultat d'una voluntat racional per tal de no deixar la ciutat de Barcelona aïllada en el moment de la repartició comarcal del país. Aquest aïllament, de fet, s'havia accentuat després de que s'anessin annexant, entre 1897 i 1921, tota una sèrie de poblacions que envoltaven la ciutat comtal: Sant Martí de Provençals, Sant Andreu de Palomar, Horta, Gràcia, Sant Gervasi de Cassoles, Sarrià, les Corts de Sarrià i Sants.

Així doncs, la creació de la comarca del barcelonès va servir per aglutinar, juntament amb la ciutat comtal, una sèrie de pobles que, de fet, atenent exclusivament la morfologia del territori, seria més lògic que formessin part de les comarques limítrofes. Seria el cas, per posar alguns exemples, d'Esplugues de Llobregat o Sant Just Desvern, integrats dins del Barcelonès però que, de fet, pertanyen a la comarca geogràfica del Baix Llobregat.¹

Ja dins del vessant de la geologia, l'indret on ha tingut lloc la intervenció que ens ocupa, el Parc de la Ciutadella, que en l'actualitat es troba plenament integrat dins la trama urbana de la ciutat, està situat dins la zona formada per terrenys quaternaris que hom coneix com a Pla de Barcelona. Aquest pla està obert a la mar i limitat, a l'oest, per la Serralada litoral i, a migjorn, per la falla que segueix, ran de mar, des de Garraf i el turó de Montjuïc, seguint pels turonets, ara integrats dins de la trama urbana, dels Ollers, del Tàber, de les Falzies, de la Bóta, etc., fins al turó de Montgat, més enllà del Besòs. El Pla presenta una zona de ruptura amb la presència d'un salt o esglaó d'uns vint metres, clarament visible en la morfologia urbana (les baixades de Jonqueres, de la Via Laietana o del carrer de les Moles, per citar alguns exemples). De l'esglaó cap a mar, a diferència del que trobem a la zona superior, no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïns i del corrent litoral.

El sector comprés entre el citat esglaó i la mar és conegut com a *pla de baix on*, històricament, tenim notícies de la presència de maresmes i estanyols. Concretament, prop de la zona que ens ocupa, coneixem l'existència d'un estany conegut amb el nom de *Banyols*, que se situava si fa no fa a l'actual passeig Lluís Companys, prop d'on havia estat el Portal Nou. L'aportació

¹ Autors diversos, 1982: 12

constant de sediments procedents dels rius Besòs i Llobregat, així com l'acció antròpica, va fer que aquests estanyols i zones de maresmes anessin desapareixent en època relativament recent.

3. CONTEXT HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC²

3.1. context històric

DE L'ÈPOCA ROMANA A LA MEDIEVAL

L'espai que actualment ocupa el Parc de la Ciutadella queda englobat dins de l'àrea d'influència o *suburbium* de la Colònia romana *Ivlia Avgvsta Faventia Paterna Barcino*, fundada a finals del segle I abans de Crist, moment a partir del qual va existir una continuïtat urbana fins a l'actualitat. Així doncs, els terrenys que ocupa el parc serien part integrant de l'*ager* de la fundació romana.

Durant el segle V dC la ciutat no escapà a les convulsions polítiques que afectaren l'Imperi durant els seus últims anys amb l'arribada de nous contingents poblacionals que s'assentaren dins de les fronteres imperials. Fou així com Barcelona esdevingué durant un curt període, a principis d'aquest segle, capital del nou regne establert a la península pels visigots. Posteriorment, la ciutat va tornar a estar durant uns anys, almenys nominalment, sota el domini imperial romà i, després de la caiguda de l'imperi, tornà a la dominació visigòtica fins a l'arribada dels musulmans cap a l'any 717 dC. Després d'un període d'uns 80 anys sota la dominació musulmana, l'Imperi Carolingi (hereu, com el regne visigot, de part de l'antic Imperi Romà d'occident) va conquerir la ciutat de la mà de Lluís el Piadós, l'any 801.

Durant el període que comprèn des del Baix Imperi romà fins a finals del segle X, període, d'altra banda, molt mal conegut arran de l'escassetat documental que el caracteritza, la ciutat de Barcelona va viure reclosa dins les fortificacions heretades de l'època romana, amb una població relativament estable. A partir de aproximadament els segles IX i X es produeix una forta expansió agrària que activarà els intercanvis comercials. Contemporàniament es detectà un significatiu augment demogràfic. Tot i això, aquest canvi es farà molt més palès a la segona meitat del segle XI. A partir d'aquest moment, comencen a aparèixer alguns edificis religiosos a l'exterior del primigeni recinte romà. Serà, justament, al voltant d'aquest primers edificis religiosos on naixeran les primeres vilanoves extramurs d'aquest moment, així com al voltant de les portes de l'antiga muralla romana. És el cas, per exemple, de la Vilanova del Mercadal, nascuda al voltant de la porta que se situava al final de l'actual carrer de la Llibreteria. Aquesta nova vila es va anar estenent cap a l'antic camí de França, i cap al mar, al voltant de l'església de Santa Maria de les Arenes (substituïda per Santa Maria del Mar, a partir del segle XIV).

² Tot el apartat està extret de M. Gea, 2010

Ja durant el segle XI, s'aniran formant nous nuclis al voltant de l'església del Pi, la de Sant Cugat i la de Sant Pere mentre que, alhora, les vies principals d'entrada i sortida de la ciutat van esdevenint, de forma incipient, la base dels futurs carrers de la zona.

Aquest procés de formació de nous nuclis extramurs de l'antic cinyell romà té continuïtat durant el segle XII, quan documentem l'aparició de *vilanoves* al voltant del monestir de Santa Anna, del Palau de Valldaura i la que es va situar entre l'hospital de Santa Eulàlia i l'alberg de peregrins de Sant Nicolau, a la zona de la platja, coneguda com a Vilanova dels Còdols.

La Vilanova del Mercadal accentuà, gràcies a l'auge econòmic, el seu caràcter comercial, mentre que la Vilanova de Mar també experimentà durant aquest període un creixement molt important que la convertí en centre econòmic de la ciutat.

Durant tot aquest període la zona objecte de la intervenció arqueològica no va veure modificada la seva fesomia substancialment, ja que l'àrea ocupada per les noves viles no arribava encara fins a aquest indret. És a principis del segle XIII, quan documentem la fundació d'un convent a la zona. Concretament, l'any 1237, el bisbe Berenguer de Palou atorgà a una comunitat de *menoretas* uns terrenys que es trobaven per sota Santa Eulàlia del Camp i que llindaven amb la carretera de Montgat, amb el Rec Comtal i amb el mar. Sembla que el convent i l'església es varen construir a partir de 1249. Es tracta del Convent de Santa Clara, que rep el nom en honor de la fundadora de l'orde, Clara d'Assís, malgrat que el monestir el varen construir en honor de Sant Antoni. També es va conèixer popularment com a convent de Sant Damià, a causa del convent homònim fundat per Santa Clara a Assís.

El creixement econòmic i demogràfic que experimentà la ciutat comtal quedà plasmat a l'espai físic de la ciutat mitjançant la construcció d'unes noves muralles per tal de substituir el recinte romà, ja molt obsolet.

Pel que fa a la cronologia de construcció de les noves muralles, fins a època relativament recent s'ha mantingut el model proposat per Francesc Carreras Candi, qui diferenciava tres recintes: la muralla romana, les muralles "dites de Jaume I" i les muralles "dites de Pere III". No obstant, durant els últims anys s'està duent a terme una revisió d'aquesta interpretació que l'ha posada en dubte. En aquest sentit, s'ha tornat a posar de rellevància la importància d'un document de l'any 1255 on s'esmenten diversos portals de la ciutat per tal d'indicar la zona on es prohibeix exercir el seu ofici a batedors i tintorers de fustany. Aquest document posa de manifest que aquests portals no impliquen, necessàriament, l'existència d'un recinte murat que els connecti. El fet que alguns d'aquests portals del document de 1255 no siguin coincidents amb els que es documenten només cinc anys després, a l'any 1260, fa pensar en un recinte adaptat a les transformacions que s'esdevenien ràpidament a la ciutat. Serà, però, a partir de 1285, sota el regnat de Pere III, quan s'inicia un programa constructiu molt ambiciós, en el marc de la defensa contra la ofensiva francesa d'aquells moments. Tot apunta a què es va bastir una muralla de terra amb torres de fusta, si més no així ho descriu la crònica de Bernat Desclot. Aquesta obra provisional es va anar substituint progressivament per una muralla de pedra, llavors ja sota la direcció del Consell de Cent. Així, sabem que l'11 de maig de 1295 es finalitzava el Portal Nou, tot i que, a partir d'aquell moment, sembla que es produí una aturada en les obres de construcció de la muralla. En el cas del sector més proper al lloc de la intervenció, si bé sembla evident des del moment que es decidí bastir un tancament provisional que havia d'haver estat dotat d'algun tipus de defensa, no tenim constància documental de la construcció de la muralla de pedra fins a l'any 1360, quan es documenten

treballs en aquest sector: alhora que es reprenien els treballs a la part oriental de la muralla, s'iniciava un nou tram que tenia com a finalitat tancar el Raval, tram que no es va finalitzar fins al segle XV, mentre que el front marítim no es veié acabat fins al segle XVI.

Tot i que, tal com acabem d'esmentar, el front marítim no es tanqués fins el segle XVI, el fet que la muralla oriental de Barcelona arribés fins a la zona de Sant Daniel / Santa Clara no implicava deixar un espai obert entre aquesta zona i el mar (espai posteriorment ocupat per la muralla de Ribera, amb el Baluard de Llevant en el seu extrem), sinó que el mar, en el segle XIV, arribava fins a la zona esmentada. En aquest sentit, es documenten multitud de reparacions, a causa dels embats del mar, en el punt que la documentació anomena com "esperó de Sant Daniel", que hem d'entendre com al tram final de la muralla en aquell sector.

L'ÈPOCA MODERNA

Durant el segle XVII, Catalunya va viure diversos episodis que tindrien una important transcendència pel que fa al desenvolupament posterior del país. Cal destacar la Guerra de Separació (Guerra dels Segadors) que es va desenvolupar entre 1640 i 1652 entre Catalunya i Espanya, i que es va allargar entre aquesta última i França fins el 1659, amb la firma del Tractat dels Pirineus, pel qual Espanya cedia a França la part de Catalunya que quedava al nord d'aquesta serralada.

Les pugnes entre Espanya i França, però, no varen acabar amb aquest tractat, ja que, de fet, entre els anys 1659 i 1697 només hi van haver cinc anys de treva entre les dues corones. Els últims nou anys d'aquest període, varen ser dominats per la guerra que va prendre aquest nom (Guerra dels Nou Anys) i que va assolir gran part del territori del Principat, sobretot el Gironès, l'Empordà, la Garrotxa i fins i tot el Maresme per, finalment acabar amb el setge i caiguda de la pròpia ciutat de Barcelona a mans de l'exèrcit francès l'agost del 1697. Ja alguns coetanis dels fets varen fer notar el que Torras i Ribé entén com a una "[...] sospitosa desgana defensiva de les tropes espanyoles acantonades a Catalunya, i en una manifesta negligència dels generals que les comandaven". Aquest comportament s'ha volgut veure com a un reflex de les intrigues cortesanes que es desenvolupaven a la Cort de Carles II, i on els partidaris de Felip d'Anjou com a successor del rei Carles anaven prenent posicions (entre ells, el cardenal Portocarrero).

Precisament, el fet de què Carles II no posseís descendència va endegar, durant els últims anys del segle XVII, un procés per tal d'escollir el possible successor entre algun membre de les monarquies europees, ja que pràcticament totes tenien algun tipus de parentiu amb l'espanyola.

D'entre els possibles candidats en van destacar quatre: Josep Ferran de Baviera, fill del Duc de Baviera, l'elector Maximilià II Manuel; l'arxiduc Carles d'Àustria, fill segon de l'emperador Leopold, i Felip d'Anjou, fill segon del gran delfí i nét de Lluís XIV de França. Aviat, però, com és ben sabut, la disputa va quedar reduïda a dos candidats: Felip d'Anjou i l'arxiduc Carles. Pel que fa al posicionament de la cort espanyola, els partidaris de Felip d'Anjou varen aconseguir que, en última instància, Carles II el nomenés hereu a la corona en el seu testament. Felip d'Anjou, però, no era gens ben vist als territoris de la Corona d'Aragó i, especialment, dins del Principat de Catalunya.

Les potències europees també hi tenien la seva a dir: Gran Bretanya, Holanda i Àustria no veien amb bons ulls la unió de les corones francesa i espanyola, cosa que les hauria convertit en una gran imperi amb els seus membres perfectament comunicats.

Tanmateix, Carles II va decidir finalment traspasar la corona a Felip d'Anjou, cosa que no va ser considerada vàlida per l'Imperi Austríac. A Catalunya, malgrat que, tal com dèiem, el pretendent francès no era ben vist, es va acceptar la voluntat de Carles II. De fet, a diferència de Carles II, Felip d'Anjou va celebrar corts a Barcelona i després de diversos mesos de dures negociacions es va aconseguir arrencar del rei moltes concessions favorables a Catalunya.

La Guerra de Successió

A nivell internacional els esdeveniments es succeïren amb rapidesa: el setembre de 1701 Gran Bretanya, Holanda i Àustria havien firmat la Gran Aliança de La Haia per tal de col·locar l'arxiduc Carles en el tro espanyol. La guerra es va declarar oficialment el 15 de maig de 1702.

Diversos fets conjugats van fer que els dirigents catalans abraressin finalment la causa austracista. Entre molts d'altres podem destacar, d'una banda, l'animadversió que, com ja hem comentat, suscitava Felip d'Anjou a conseqüència del seu origen francès. De l'altra banda, i sobretot, la nefasta política d'aquest monarca envers Catalunya, canalitzada per part dels seus virreis, especialment el virrei Velasco, el nomenament del qual havia comportat l'expulsió de l'anterior virrei, Jordi de Darmstadt. Això, sumat a les promeses d'ajuda ofertes per part de Gran Bretanya als catalans, varen portar a la signatura del Pacte de Gènova entre Catalunya i els aliats el juny de 1705, pel qual els catalans oferien la seva adhesió a la causa austracista a canvi, entre d'altres coses, del manteniment dels seus privilegis. En el tractat, també s'especificava que l'ajuda no cessaria ni tan sols en cas de que el bàndol aliat perdés la guerra, cosa que no es va complir.

Pel que fa al desenvolupament de la guerra ens centrarem en la darrera part del conflicte que, a banda de Cardona, va tenir per escenari la ciutat de Barcelona i la seva defensa a ultrança. A nivell general apuntarem, només, que, malgrat que en un moment inicial de la guerra els aliats semblaven tenir un avantatge clar, la situació es va capgirar per un fet imprevisible. Aquest fet, possiblement un dels aspectes més importants per entendre el desenvolupament posterior del conflicte, va ser la mort de l'Emperador Josep II d'Àustria, cosa que automàticament convertia en emperador l'arxiduc Carles. Això va fer que la resta dels aliats no veiessin amb bons ulls el fet que pogués ser alhora també rei d'Espanya. Per tot això, les potències varen anar subscriuint acords de pau al marge dels esdeveniments militars que tenien lloc al Principat de Catalunya i, finalment, malgrat les promeses fetes i signades pels anglesos, el Principat va restar totalment sol davant el poderós exèrcit franco-espanyol.

Malgrat les nul·les possibilitats amb què comptaven els defensors, aquests es varen negar, en tot moment, a signar la rendició, ben probablement esperant l'ajuda exterior per part de l'Imperi Austríac o per part de Gran Bretanya. De fet, el 12 d'agost de 1714 havia mort la reina Anna d'Anglaterra i l'accés al poder del nou rei Jordi I d'Hannover havia significat un capgirament polític de grans proporcions, recolzat per la pujada al poder del partit dels Whigs. Això va motivar que, fins i tot, es trametessin ordres a l'almirall Wishart, comandant de la flota anglesa de la Mediterrània, per tal de què prestés ajuda a Barcelona, ajuda que no va arribar a temps.

Aquest últim episodi de la guerra es va desenvolupar entre el juliol de 1713, quan s'inicia el bloqueig de la ciutat per part de l'exèrcit franco-espanyol i el setembre de 1714, moment en que es va produir la capitulació final.

Inicialment, el Duc de Pòpuli comandà les forces atacants, muntant un bloqueig al voltant de la ciutat comtal, que es va veure del tot ineficaç. Això va provocar que Pòpuli fos rellevat del càrrec i substituït pel duc de Berwick. No obstant, Pòpuli va voler acomiadar-se amb un intens bombardeig de la ciutat, bombardeig que va iniciar el dia 22 de maig de 1714 mitjançant 21 morters de gran calibre que al dia següent ja eren 30, acompanyats de 6 canons. L'acció anava dirigida directament contra la població de Barcelona, per tal de minvar la seva moral. Aquest intens bombardeig es va mantenir fins el 7 de juliol, dia en que es feu efectiu el relleu esmentat. Per fer-nos una idea de l'abast de l'atac afegirem que, segons Albertí, el dia 16 de juny havien caigut sobre la ciutat unes 11.740 bombes. El gruix de la població es protegí del bombardeig a l'Arenal (on avui s'alça la Barceloneta) i a les platges de San Beltran, únics punts que no entraven dins el rang de tir dels morters. El duc de Pòpuli demanà a la flota francesa que bloquejava el port de la ciutat que escombres les platges amb l'artilleria. Els comandants d'aquesta flota varen decidir sotmetre la decisió de tal brutalitat directament a Lluís XIV, que finalment van decidir no atacar la població indefensa.

Un cop Berwick va agafar el comandament dels efectius borbònics, es va iniciar el que es coneixia com un "SETGE EN LES FORMES" *setge en les formes*. Aquesta expressió fa referència a la tècnica ideada pel mariscal Sébastien *Le Prestre*, marquès de Vauban, per tal de prendre fortalises i places fortes. La va posar en pràctica per primer cop al setge de Maastricht el 1673. A grans trets, el mètode consisteix en obrir una primera trinxera al voltant de la plaça o fortalesa, anomenada "primera paral·lela". Aquesta primera trinxera se situava a una distància suficient per tal de quedar fora de l'abast de l'artilleria de la plaça. Des de la primera paral·lela s'obren noves trinxeres en direcció a la plaça però en ziga-zaga, per tal de quedar desenfilat del foc defensiú. A una distància intermèdia entre la plaça i la primera paral·lela s'obre la segona paral·lela. En aquesta segona trinxera d'encerclament se situen bateries per tal de batre la plaça o fortalesa assetjada. Finalment, mitjançant noves trinxeres en ziga-zaga, s'obre una tercera paral·lela a la part superior del glacis de la plaça, a tocar del camí cobert. Des d'aquesta tercera paral·lela, on també se situen bateries per batre la muralla, s'inicia llavors l'atac final a la plaça, coronant el camí cobert. Els assaltants, arribat el moment, aprofiten la muntanya d'enderroc que hi ha davant de les bretxes per tal de coronar-les i entrar a la fortalesa o ciutat assetjades. L'avantatge d'aquest sistema era que els sapadors estaven sempre a cobert del foc enemic directe. La única manera d'assetjar les paral·leles era atacar-les directament fent sortides des de la ciutat o bé amb el foc de morter. Els artillers de Barcelona, durant aquest setge, varen causar moltes baixes a l'exèrcit borbònic, ja que es van especialitzar en calcular els trets de morter de manera que les bombes explotessin sobre les trinxeres enemigues abans de tocar a terra, cosa que va causar moltes baixes a l'exèrcit borbònic.

L'atac borbònic es va concentrar a la zona nord-est de la ciutat, entre el portal Nou i el baluard de Llevant.

Els atacs a la zona de Santa Clara

Aquesta zona, on se situa l'actuació arqueològica que motiva aquesta memòria, va ésser atacada, principalment, a partir del moment en que els borbònics comandats per Berwick van instal·lar bateries a la segona paral·lela. Concretament, segons Albertí, a partir del 25 de juliol de 1714 es varen instal·lar en aquesta trinxera 84 canons de gran calibre i 24 morters. A partir d'aquell moment, seguint el mateix autor, la zona del baluard de Santa Clara va ser colpida per una bateria de 16 canons de 24 lliures i per una altra bateria de 8 canons de 36 lliures, situades

ambdues davant del tram de cortina que anava des del Portal Sant Daniel al Portal Nou. A partir de principis d'agost l'exèrcit atacant havia culminat la tercera paral·lela, on situà 8 canons més de 36 lliures, 22 de 24 lliures, 8 pedrers i 12 morters. En total, les boques de foc borbòniques ascendien en aquest moment a 158 peces entre canons, morters i pedrers. Totes les peces de la tercera paral·lela estaven situades enfront del tram que anava des del baluard de Santa Clara al baluard del Portal Nou. Del conjunt de les noves peces, 22 canons de 24 lliures repartits en 4 bateries tenien com a objectiu (a vegades alternat amb d'altres) la zona de Sant Daniel.

Un cop arribats a aquest punt, l'atac borbònic final era imminent. La primera temptativa d'assalt general a la zona del baluard de Santa Clara es va produir a trenc d'alba del 12 d'agost. La intenció del comandament de l'exèrcit borbònic era apoderar-se dels baluards del Portal Nou i Santa Clara per, un cop a les seves mans, assaltar a gran escala l'anomenada bretxa reial, a la cortina que unia els dos baluards anteriors. Els efectius de l'exèrcit atacant emprats en aquesta acció varen ser d'uns 16.000 homes, que havien de fluir a través dels passos oberts als baluards i a les cortines. La guarnició de la ciutat que protegia la zona del Portal Nou va aconseguir rebutjar en aquell punt l'intensíssim atac borbònic. Pel que fa a Santa Clara, també els defensors varen poder rebutjar l'enemic que, en un primer moment, s'havia apoderat de part del baluard.

Tot i aquest increïble fracàs (atesa la superioritat numèrica i armamentística dels atacants), els borbònics volien aprofitar el fet de tenir les trinxeres a punt i diverses bretxes obertes a la muralla. Així, es va preparar un nou atac immediat a Santa Clara, mentre els defensors miraven de refer els desperfectes en la mesura del que els era possible. Aquest nou atac va tenir lloc la nit entre el 13 i el 14 d'agost. Novament, després d'unes hores molt intenses de combat, els defensors de la zona de Santa Clara varen aconseguir rebutjar, a costa de moltes baixes, l'atac perpetrat pels cossos d'elit de l'exèrcit borbònic. Entre ambdues accions, l'exèrcit atacant va tenir un total d'unes 2500 baixes entre morts i ferits, mentre que pel costat dels defensors aquesta xifra va ésser aproximadament de 1900 baixes. Arran dels dos fracassos successius dels atacants per tal de prendre la plaça, varen decidir canviar la tàctica emprada: tornarien a batre la muralla amb l'artilleria per tal d'obrir noves bretxes i eixamplar les ja existents. Berwick sabia prou bé que només era qüestió de temps que la ciutat caigués i volia evitar més baixes innecessàries al seu exèrcit.

En aquestes circumstàncies es va arribar al dia 11 de setembre quan, després d'uns dies d'intensa pluja, l'exèrcit borbònic va efectuar l'atac que, aquest cop sí, havia de ser el final. No obstant, tot i la gran superioritat dels atacants (en l'atac final hi participaren directament 35000 homes contra uns 5000 defensors), després d'intenses hores de lluita havien quedat aturats al Portal Nou, ocupant algunes cases inicials del carrer del Rec Comtal i del carrer del Portal Nou i gran part del Convent de Sant Agustí, mentre que a la part baixa d'aquell sector (en direcció al mar) els borbònics restaven aturats a la travessera (segona línia de defensa construïda pels barcelonins), ocupant les ruïnes del convent de Santa Clara, la part de llevant del Pla d'en Lull i algunes posicions al carrer de Bonaire, el Carnalatge i part de les cavaleries d'aquell sector.

Tot i això, era inviable continuar la defensa i el comandant en cap de les forces de la ciutat, Antoni de Villarreal, cridà a capitulació.

Entre el bloqueig i el setge varen ser uns catorze mesos d'aferrissada i desesperada resistència d'uns cinc mil defensors contra un exèrcit de més de quaranta mil efectius. Així doncs, tal com hem pogut veure en els paràgrafs anteriors, la zona que ha estat objecte de la intervenció arqueològica que presentem restà inclosa dins l'escenari principal dels fets bèl·lics d'aquell moment, cosa que ens pot ajudar a explicar diversos aspectes que hem pogut documentar durant els treballs arqueològics i que detallem a l'apartat de resultats.

La caiguda de Barcelona i, per extensió, de tot el Principat, va comportar, entre moltes altres coses, la pèrdua de les institucions pròpies del país, així com de tots els privilegis que s'havien anat acumulant durant les centúries anteriors. Aquest fet va quedar emmarcat dins l'aplicació del "Decreto de Nueva Planta" promulgat per Felip Vè el 16 de gener de 1716, a l'igual que havia fet amb la resta dels territoris de l'antiga corona d'Aragó el 1707 (València i Aragó) i el 1715 (Mallorca).

La construcció de la fortalesa borbònica

Felip Vè volia donar un càstig exemplar als barcelonins per la resistència oposada i alhora unificar les lleis del regne segons les lleis de Castella, dins una concepció absolutista del poder monàrquic. El Consell de ministres del rei, format pel Duc de Pòpuli, el príncep de Chalemar, el marquès de Valdecañas, el marquès de Castel Rodrigo i pel bisbe Gironda va proposar diverses possibilitats, entre les que figurava arrasar totalment la ciutat o bé només les seves muralles. Això queda palès en l'extracte del consell que varen celebrar els cinc ministres el 2 d'abril de 1715, on expressaven "Son todos de parecer sin contestación que se deben demoler enteramente todas las Murallas de Barcelona, para desarraigar de una vez del Corazón de los Catalanes aquel amor que las tienen y sobre cuyo refugio han sido tan insolentes en sus rebeliones, teniendo por infalible que siempre que vean desmantelada Barcelona no pensaran â rebelarse más". No obstant, finalment va prevaler la idea de conservar les muralles de la ciutat per tal de donar als barcelonins la seva ciutat com a presó.

Va ser, però, l'enginyer flamenc al servei del rei borbònic, Jorge Próspero de Verboom, qui en una carta del 19 de gener de 1715 aconsellà Felip Vè bastir una ciutadella a Barcelona. Poc després, el rei aprovà la idea i envià una carta al príncep de Tserclaes, Capità General de Catalunya en aquell moment, per tal que comunicés a Verboom l'encàrrec d'elaboració d'un projecte destinat a construir la ciutadella barcelonina. Tserclaes va comunicar la decisió del rei a Verboom però, a més a més, també encarregà paral·lelament un projecte de ciutadella a un oficial anomenat Lacheraine. El projecte d'aquest últim, proposava la construcció d'una ciutadella rectangular amb els angles abaluartats de tradició clarament renaixentista. El projecte de Verboom, en canvi, proposava una ciutadella amb cinc baluards disposats en forma de pentàgon, amb cinc revellins per tal de protegir les cortines. A més a més, Verboom va preveure la construcció de dos cavallers dins dels dos baluards que mirarien cap a la ciutat (baluards que s'anomenarien "Del Rey" i "De la Reyna") sota els quals se situarien voltes a prova de bomba. Dins els tres baluards restants es construirien sengles magatzems de pólvora també a prova de bomba. Així doncs, la proposta de Verboom comptava amb les solucions poliorcètiques més modernes en aquell moment i, finalment, seria el projecte que acceptaria Felip Vè el 25 de maig de 1715.

Verboom va escollir situar la Ciutadella a l'àrea de llevant de la ciutat ja que, segons ell mateix va expressar en una carta dirigida a Miguel Fernández Durán el 3 d'abril de 1715, des d'aquest indret dominaria la zona més poblada de la ciutat, fortificaria la seva banda més dèbil i, per

últim, aprofitaria el fet que la zona havia patit greus desperfectes durant el setge de 1714 i, per tant, que molts edificis estaven destruïts o, si més no, molt malmesos, fent la seva reconstrucció molt costosa. Així ho expressà el mateix Verboom en un informe de juliol de 1717 on diu textualment “[...] Pero teniéndose presente de que la Ciudadela, no tan solo está Construida para defenderse de un exercito enemigo que entrase por Tierra a Sitiarla, y una Armada de mar, que se presentase para desembarcar Tropas, o, quitarle la Comunicación por Mar, sino es de el freno que se ha de poner a una Ciudad Rebelde de un País que puede Levantarse, y embarazar por tierra qualquier socorro que se necesitase introducir en la Ciudadela, Parece se deven considerar para la susodicha Plaza, mayor numero de Pertrechos de Guerra, mayor cantidad de Víveres, y el Correspondiente numero de tropas [...]”

Després de diversos problemes amb la concessió de les obres, finalment es varen atorgar el 25 de novembre de 1715 a una companyia catalano-aragonesa. Entre aquest moment i el març de 1716, creiem que es devien efectuar treballs per tal de preparar el terreny, atès que està documentat que el dia 7 de març de 1716 es varen iniciar els fonaments de la fortalesa en el punt on s’havia de situar l’angle flanquejat del baluard de “La Reyna”. El 20 d’abril de 1717 es van iniciar els treballs d’enderrocament de les cases que restaven on s’havia de situar l’esplanada de la fortalesa. Quantitativament, malgrat la divergència entre els diversos autors, s’ha estimat en unes 1015 el número de cases enderrocades per tal de construir la Ciutadella.

En el projecte també s’hi va incloure la construcció d’un fort o mena de baluard avançat que s’havia de situar a tocar del mar i comunicar amb la fortalesa mitjançant un camí cobert. Aquest fort va rebre el nom de “Fuerte del Infante Don Carlos”.

Les obres de la part estrictament defensiva de la fortalesa (baluards, cortines, revellins i fossats) es varen acabar en un temps rècord per a l’època, quedant enllestides a finals de 1718, tot i que la construcció de les edificacions interiors no es va donar per acabada fins el 26 de gener de 1725, deixant, de fet, molts dels edificis projectats sense construir.

La construcció de la Ciutadella també va fer necessari desviar l’últim tram del Rec Comtal, cosa que es va dur a terme durant l’estiu de 1717.

Un cop enllestida, la Ciutadella podia allotjar sis batallons d’infanteria, dos esquadrons de cavalleria, dues companyies d’artillers, una companyia de minadors i una companyia de bombarders. En total, una dotació d’uns cinc mil efectius, que a mitjan del segle XIX podia arribar a uns vuit mil. D’altra banda, pel que fa a la seva defensa artillera, es varen presentar dos projectes per tal d’armar la fortalesa: un de Verboom i un altre de Castel Rodrigo. Tots dos coincidien bastant en el nombre de canons necessaris (uns 120 en ambdós casos). És significatiu el fet que el major nombre de canons i els de major calibre es situessin en els dos baluards que miraven a la ciutat, cosa que demostra que el caràcter intimidador de la fortalesa es va prioritzar per davant del caràcter defensiu davant d’un possible atac exterior.

Segons podem apreciar en diversos plànols de l’època, la Ciutadella quedava unida a les muralles de la ciutat (que finalment es varen mantenir) mitjançant dos fossats (un a la banda de mar i l’altre a la banda que quedava per sota el Portal Nou). Aquests fossats eren una prolongació del propi fossat que circumdava la Ciutadella, de manera que els fossats de la fortalesa tenien continuïtat amb el fossat que envoltava la muralla barcelonina.

Ja a mitjan del segle XVIII, l’enginyer Juan Martín Zermeño va realitzar un projecte per tal d’afegir dues contraguàrdies a dos dels baluards que miraven a l’exterior de la plaça (el del “Príncipe” i el de “Don Felipe”), així com la realització de nous edificis a prova de bomba a

l'interior de la fortalesa. Malgrat que no hem localitzat la data de realització d'aquestes estructures, sabem, pel que fa a les contraguàrdies, que s'arribaren construir, ja que apareixen en un plànol elaborat per Miquel Garriga i Roca l'any 1862. Tot i així, a la maqueta de la Ciutadella que es troba al Museu Militar de Montjuïc, només n'hi apareix una.

L'ÈPOCA CONTEMPORÀNIA

L'enderroc de la fortalesa

Tot i la seva monumentalitat i l'ingent esforç econòmic i social que va comportar la seva construcció, la fortalesa no va tenir cap paper destacat en cap conflicte militar al llarg de la seva història, actuant només com a presó militar i element de repressió de la població. Aquest fet li va fer guanyar una animadversió molt gran per part dels barcelonins. Això va motivar que en diverses ocasions es projectés o es demanés l'enderroc total o parcial de la fortalesa. El primer intent en aquest sentit es va esdevenir ja a l'any 1794, dins un context en el que l'exèrcit revolucionari francès s'havia apoderat de l'Empordà i amenaçava Barcelona. Aquesta primera iniciativa, que no va prosperar, va venir proposada, a diferència de les posteriors, pel propi estament militar, que veia com un perill el fet de què la fortalesa dominés militarment Barcelona, cosa que facilitaria el control i destrucció de la ciutat si un exèrcit enemic aconseguia prendre-la.

L'any 1814, un cop s'havia restaurat el règim borbònic després de la invasió napoleònica, l'ajuntament presentà una proposta per tal de suprimir el fort i ampliar el perímetre emmurallat de la ciutat incloent el recinte de la Barceloneta, proposta que finalment no va reeixir. S'haurà d'esperar al 26 d'octubre de 1841 per trobar un tercer intent de demolició de la fortalesa, aquest cop impulsada des de l'estament popular i el consistori municipal de la ciutat. En aquell moment, els esdeveniments polítics varen portar la regència de la Monarquia al Duc de la Victòria, cosa que va comportar a Barcelona la creació d'una "Junta de Vigilancia" que va proposar l'enderroc parcial de la part de la fortalesa que quedava dins de la ciutat. La demolició es va començar amb gran eufòria per part de la població. Ara bé, el capgirament polític que va tenir lloc amb l'arribada al poder del nou regent, Baldomero Espartero, va posar fre al enderroc i va obligar a reconstruir els desperfectes ocasionats a la fortalesa a càrrec del govern comtal.

Poc després, i ja amb gran part de les muralles que encerclaven la ciutat enderrocades, tots els projectes presentats el 1859 (entre ells el del propi Ildefons Cerdà) per tal de realitzar un eixample a la part exterior del perímetre que havien ocupat les muralles de la ciutat, consideraven utilitzable l'espai ocupat per la fortalesa (i implícitament consideraven imprescindible el seu enderroc), això xocava frontalment amb els projectes del Ministeri de la Guerra, que en Reial Ordre de 9 de desembre de 1858 imposava la conservació de la Ciutadella i el castell de Montjuïc. A partir de 1862, davant les contínues peticions a favor de l'enderroc del gran edifici militar (al·legant sobretot els grans avantatges econòmics que implicaria la venda dels terrenys que ocupava), varen provocar que, finalment, una Reial Ordre del 5 d'abril de 1864 n'autoritzés l'enderroc a càrrec de l'ajuntament de la ciutat, sempre que aquest hagués enllestit les casernes noves necessàries per tal d'allotjar la guarnició. S'haurà d'esperar, encara, fins al 3 d'octubre de 1868, en el marc de la Revolució iniciada el setembre del mateix any, per tal que es decretés l'enderroc final, iniciat formalment el dia 16 d'octubre. L'any següent, concretament el 12 de desembre de 1869, el govern cedia formalment la fortalesa a

la ciutat de Barcelona, fet impulsat pel General Prim des dels seus càrrecs de president del consell de ministres i ministre de la Guerra.

La construcció del Parc de la Ciutadella

El 14 de març del 1871 l'Ajuntament va promulgar les bases del concurs públic per construir un jardí als terrenys que havia ocupat la fortalesa de la Ciutadella. El jurat, en un primer moment, va considerar que cap dels projectes presentats mereixia ser guanyador, obrint-se un nou període per a la presentació de projectes. La resolució d'aquesta segona convocatòria tampoc va merèixer un guanyador segons el jurat escollit i, per tant, va ser el propi ajuntament que va atorgar el primer premi al projecte de Josep Fontserè.

Malgrat que, oficialment, la construcció del parc es va iniciar el 19 d'abril de 1872, els problemes de finançament i la difícil situació política del moment varen fer que la construcció s'allargués durant molts anys. Així, per exemple, no va ser fins al juny de 1881 quan es va inaugurar la cascada monumental, encara inacabada, i a l'any 1884 el famós brollador presidit per l'escultura de *La senyoreta del paraigua*.

L'Exposició Universal de 1888

El veritable nexa d'unió amb la ciutadania que va permetre popularitzar el nou parc es va produir gràcies a l'Exposició Universal de 1888. L'exposició es va realitzar per la iniciativa privada d'Eugenio Serrano de Casanova, el projecte del qual havia fracassat i havia estat recollit i reconduït a l'any 1885 per l'Ajuntament de la ciutat, presidit per Francesc de Paula Rius i Taulet. Aquest projecte va comptar amb l'oposició del propi Josep Fontserè, qui per aquest motiu va ser cessat i substituït per Elies Rogent el 1887. Aquest últim, però, va ser molt respectuós amb el projecte inicial de Fontserè, delegant la remodelació del parc en l'arquitecte Josep Amargós i Samaranch.

L'Exposició Universal es va concretar en els terrenys ocupats per l'incipient Parc de la Ciutadella mitjançant la construcció de diversos edificis i pavellons. D'aquell moment són, per exemple, l'Hivernacle, l'Umbracle, el Cafè Restaurant de l'Exposició (popularment conegut com a Castell dels tres dragons en el que a l'any 1924 s'hi traslladaren les col·leccions de l'actual Museu de Zoologia) o bé l'Arc de Triomf del passeig Lluís Companys.

3.2. Antecedents arqueològics

Pel que fa a les evidències arqueològiques són diverses les intervencions portades a terme dins el perímetre del parc de la Ciutadella i carrers adjacents. En moltes d'elles han estat localitzades estructures corresponents a la fortificació borbònica, així com estructures de l'antic barri de la ribera sobre el qual es va erigir el complex defensiu. Entre aquestes podem destacar:

- Intervenció arqueològica al Passeig de Picasso 7-21, Jardins de Fontserè i Mestre (2005). En aquesta intervenció es va localitzar restes arqueològiques de tres períodes: la fortificació militar del segle XVIII, restes de farciment d'algun pavelló de l'Exposició Universal de 1888, així com diferents obres de construcció que mostren les diferents reformes i fases de construcció del parc de la Ciutadella.

- Intervencions a c. Pujades i c. Wellington, entorn del Parc de la Ciutadella, c. Almogàvers i Passeig Lluís Companys (2002). Es van documentar diferents fragments de mur del s. XVIII que podrien formar part de la muralla defensiva del complex militar, degut a les seves importants dimensions i a la solidesa de la factura d'aquests murs. També es va recuperar ceràmica vidrada i blava catalana del s. XIX.
- Intervenció a l'Estació de França (2003). En la intervenció es va documentat part d'una estructura defensiva (segon quart del s. XVII) que correspondria al tancament del passadís oest que comunicava la ciutadella militar amb la ciutat. També es va documentat una altre estructura que podria correspondre a un contrafort o un baluard associat a la muralla, així com murs corresponents a un antic magatzem de principis del s. XX.
- Passeig Pujades, 10-20. Barcelona (2005). Fragments d'un mur associat al complex de la Ciutadella.
- Intervenció arqueològica al passeig Pujades, 10-20, passeig Picasso, 7-2. Parc de la Ciutadella (2005). En aquesta intervenció es va documentar diverses estructures pertanyents a la ciutadella borbònica, part de la muralla medieval que tancava Barcelona pel nord-est i, finalment, elements relacionats amb l'Exposició Universal de l'any 1888 i d'altres pertanyents a la construcció del propi Parc de la Ciutadella.
- Passeig de Circumval·lació núm. 15-23 (2005). Diversos murs, molt malmesos van aparèixer pertanyents a l'antiga ciutadella borbònica i un tercer possiblement part del conjunt del Convent de Santa Clara.
- Passeig Circumval·lació, 1B (2006). La intervenció va confirmar l'existència, en una part del subsòl de les instal·lacions del Zoo, de restes d'època moderna corresponents a la Ciutadella militar.
- Intervenció arqueològica al Portal de Sant Daniel 10-20, passeig Pujades 10-20, i passeig Picasso 7-21 (2006). Aquesta intervenció efectuada a l'àrea que ocupava el Portal de Sant Daniel ha aportat dades sobre les tècniques militars de fortificació que, a partir del segle XIV, varen aparèixer relacionades amb el descobriment de la pólvora. Les restes també han proporcionat una visió arqueològica de la intensitat dels combats viscuts en aquest sector durant 1714 gràcies a la gran quantitat d'elements relacionats: barricades, impactes de bala de canó a la muralla i munició d'artilleria.
- Passeig Circumval·lació, 8-14 (2006). Amb motiu de la nova construcció de la biblioteca provincial, la intervenció preventiva va permetre ampliar els coneixements sobre la evolució urbanística de l'indret en època moderna i contemporània. Es va localitzar la muralla de mar i el tram final del Rec Comtal, just en el punt on travessa la muralla, diversos elements relacionats amb la conducció del Rec fora muralles i la contraescarpa del fossat que unia el vall de la Ciutadella amb el de la muralla de la ciutat de Barcelona.
- Intervenció arqueològica al Parc de la Ciutadella de Barcelona (Ciutat Vella) (2009). La construcció per part de Clabsa d'un dipòsit per emmagatzemar aigües freàtiques al parc de la Ciutadella, va permetre documentar un mur de la fortificació borbònica de la Ciutadella.
- Passeig Circumval·lació, 1B (2009). Aquesta intervenció va permetre localitzar restes de les edificacions bastides a l'indret en relació a l'Exposició Universal de l'any 1888, part del fossat del baluard de "La Reyna" de la ciutadella borbònica, delimitat per la seva escarpa i contraescarpa, així com elements del camí cobert de la fortificació.

També s'han localitzat dues sínies, diversos trams d'un mur i diversos nivells arqueològics anteriors a la fortificació (segles XVI-XVIII)

4. MOTIVACIÓ I OBJECTIUS

La intervenció arqueològica és motivada per el projecte d'ordenació de l'entorn de l'àbsis de la Capella del Parc de la Ciutadella.

Donat que l'indret on es dur a terme l'actuació s'inclou en una Zona d'Interès Arqueològic i d'alt valor històric amb diverses categories de protecció històrico-artístiques i mediambientals i d'acord amb la normativa municipal i general en matèria patrimonial, es feia imprescindible la presència d'un arqueòleg en els moviments de terres previstos..

5. FONAMENTS DE DRET

La intervenció és de caràcter preventiu, atenent la Llei 9/1993 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català (DOGC 1807 de l'11 d'octubre de 1993) i el Decret 78/2002 de 5 de març del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC 3594 de 13 de març de 2002).

La zona està considerada d'alta expectativa arqueològica i la Ciutadella Borbònica sobre la qual es construí el parc posseeix la qualificació de protecció de Bé Cultural d'Interès Nacional.

6. TREBALLS REALITZATS

Els treballs arqueològics han consistit en el control dels moviments de terres per a la col·locació d'un col·lector de recollida de les aigües pluvials a l'àbsis de la capella (Rasa 1), la col·locació d'una nova vorera al lateral del Pas de l'Institut Escola (Rasa 2) i el rebaix del talús de la part posterior de l'àbsis.

Un cop efectuats els moviments de terres previstos al i donada la presència d'estructures d'interès arqueològic, per indicació del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de Barcelona es procedí a efectuar dos cales transversals a la rasa 1 (Cales 1 i 2) per determinar amb major precisió les dimensions i característiques dels elements muraris localitzats.

7. METODOLOGIA

Registre estratigràfic

La metodologia utilitzada per aquesta intervenció es basa en el mètode de registre Harris / Carandini, que consisteix en el registre objectiu i en la documentació exhaustiva de restes i estrats, utilitzant per això un model de fitxes específiques.

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès

Topografia i planimetria

Les restes s'han vinculat geogràficament amb les coordenades UTM, per tal de documentar i facilitar la interpretació de la seqüència estratigràfica. La topografia i la planimetria han estat tractats informàticament amb programari CAD i SIG.

Documentació fotogràfica

Per tal de deixar una constància visual dels treballs realitzats, així com de les restes aparegudes, s'ha realitzat un registre fotogràfic exhaustiu en format digital d'alta resolució.



Làmina 1. Vista aèria de la Capella Castrense, cossos annexos i cementiri durant l'Exposició Universal de 1888.

Arxiu fotogràfic de Barcelona. Autor desconegut

8. RESULTATS DE LA INTERVENCIÓ

En les obres d'ordenació de l'entorn de l'àbsis de la Capella del Parc de la Ciutadella de Barcelona, han estat documentades diverses estructures muràries d'interès arqueològic. Aquestes corresponen a:

1. Estructures de la Capella Castrense abans de la reforma moderna efectuada a l'entorn.
 - o Murs del clos de l'entorn de la Capella – Cementeri

El mur **UE 11** correspondria al mur perimetral que tancava el conjunt eclesial, tal i com es pot observar a les làmines 1 i 2. Apareix a pocs centímetres del nivell de circulació actual i s'estén per sota de la cota d'obra. Es fet a base de grans blocs de pedra lligats amb morter i s'observa un petit esgló a 80 cm de fondària respecte el nivell de circulació actual del parc, per sota del nivell de circulació contemporani a l'edifici, fet que indica que es tracta de la seva fonamentació. La seva amplada es pot inferir en base a la làmina 2, donant una amplada aproximada d'un metre.

En algun moment de les reformes efectuades al parc, aquest mur fou utilitzat com a paret del col·lector d'aigües pluvials que recorre longitudinalment el Pas de l'Institut Escola.

El Mur **UE 19** que s'adossa al mur UE 11, podria correspondre a un mur transversal del mateix conjunt, tot i que no esta grafiat al plànol de la làmina 2 ni s'observa a la fotografia de la làmina 1. Esta fet amb el mateix aparell constructiu i també s'ha localitzat escapçat a tocar de l'àbsis de l'església en la mateixa línia (mireu planimetria adjunta).

El mur **UE 23**, localitzat en la rasa 3, podria correspondre a un altre mur de arranjamet de l'espai entre l'àbsis i el cementiri, com s'observa al plànol de superposició. Al igual que els anteriors murs el seu paramet es fet a base de blocs de pedra lligats amb morter de calç.

- o Edificis annexos al cos central de la Capella

Aquests espais estan formats per les unitats estratigràfiques **12 a 19**. Són murs corresponents als edificis adjacents a la capçalera de la església i corresponen a la Rectoria i habitatges pels clergues, tal i com es pot observar a les làmines 1 i 2 i al plànol de superposició annex. Apareixen a pocs centímetres de la cota de circulació actual, trencats en alguns punts per la col·locació de la vorera i serveis contemporanis.

Les amplades dels murs documentats oscil·len entre els 1.20 m de la UE **12** (el més occidental) fins als 0.51 m de la UE **15**. La resta de murs tenen una amplada de: UE **13** - 0.90 m, UE **14** - 0.75 m, UE **16** - 0.80 m, UE **17** - 0.70 i UE **19** - 1m. En total el cos annex amida uns 16.5 amb l'eix nord – sud.

La llargària documentada ve determinada per les dimensions de la cala, que segueix el límit de la vorera actual, amidant aproximadament 1 metre, d'un total hipotètic de 7.80 metres, segons la informació documental recollida.

Segons aquestes dades conjuntament amb el plànol original (làmina 2) i tenint en compte que aquest cos és idèntic al que observem a la làmina 1 podem inferir que estem davant de 4 àmbits:

- Àmbit 1. Conformat per les UE 12 i 13, amb una amplada interior hàbil de 1.5 m. La UE 12 correspondria a la façana sud de l'immoble.
- Àmbit 2. format per les UE 13 i 14 de 4 metres d'amplada.
- Àmbit 3. Conformat per les UE 14, 15, 16 i 18 que corresponen a la caixa de l'escala d'accés al segon pis, amb una amplada entre murs d'aproximadament 1 metre.
- Àmbit 4. Format per les UE 16 i 17, amb un espai intern de l'entorn de 4 metres. La UE 17 així correspondria a la façana nord del l'immoble.

La **UE 18** és de difícil interpretació, donat el seu estat de conservació. Podria correspondre a un arranjamet de l'espai, posterior a l'enderroc d'aquest cos annex.

2. Estructura o pou del Convent de Santa Clara

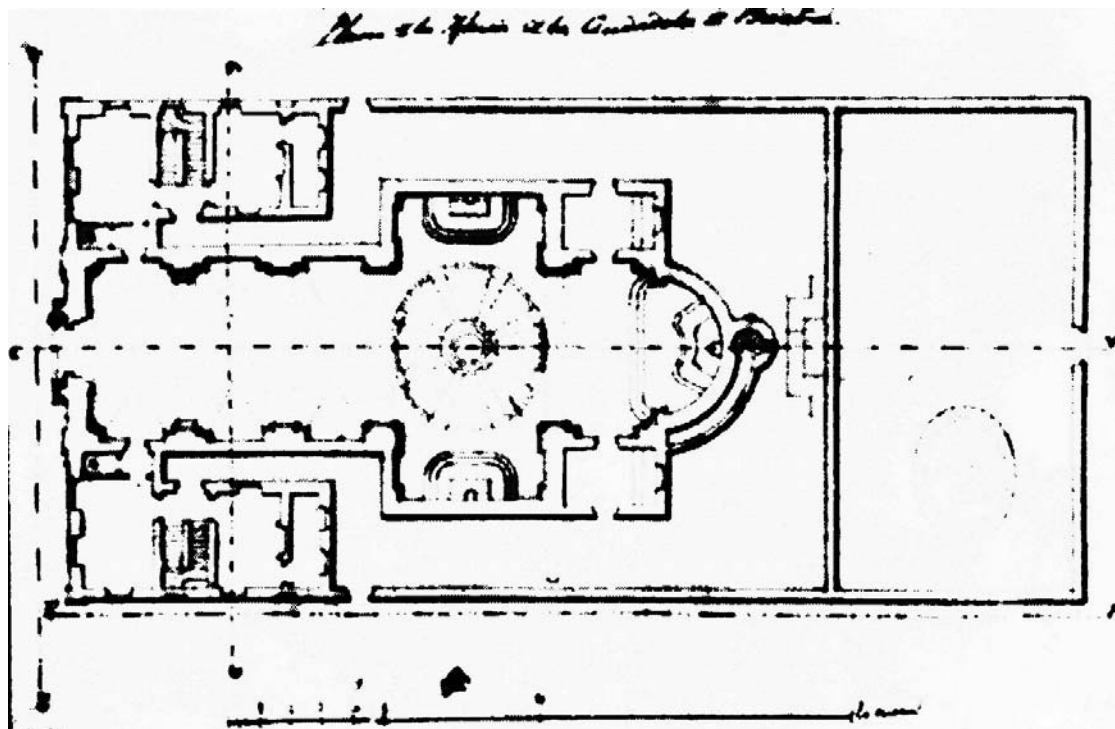
Està compost per les **UE 10 i 21**. Es tracta de dos murs fets amb a base de maons de 15x30 cm col·locats a trencajunt que conformen un angle recte i que continuen per sota de la cota d'obra. La cara externa està revestida en molts punts per clapes de morter, sense que s'aprecii cap cara vista. L'espai que conforma a l'interior el mur UE 10 és a mode de ràfec, sense que s'observi aquest parament al mur UE 21. Per altra banda aquest mur UE 21 conté diferents obertures.

En la confluència de ambdós murs un maó col·locat amb pendent cap a l'interior de l'estructura recolza l'idea de que es tracta d'un pou.

Donat les informacions documentals, podem suposar que es tracta d'un pou de l'antic convent de Santa Clara, aterrat en època moderna i sobre el que es va erigir la Ciutadella Borbònica a partir de 1718³.

Pel que fa al material moble, donat que no s'ha excavat cap àmbit intacte no s'ha recuperat cap element en context. Hem de tenir en compte que l'indret a sofert dos períodes catastròfics. Per una banda l'aterrament del barri de la Ribera per a la construcció de la fortalesa borbònica, i d'altra l'aterrament d'aquesta darrera per a la construcció del parc. Així, a nivell estratigràfic apareixen dos estrats de rebliment diferenciats. Per una banda, un nivell de sauló amb material d'enderroc (**UE 01**) per sobre d'un nivell de sorres de platja (**UE 02**). Únicament hem determinat un nivell possiblement intacte a l'interior de la estructura pertanyent al Convent de Santa Clara (UE 10 i 21) i que no ha estat excavada per quedar fora del límit d'obra (UE 22)

³ MUÑOZ CORBALÁN, Juan Miguel. "La iglesia de la Ciuddadela de Barcelona o Francia y Flandes en la Ciudad Condal del siglo XVIII", *LOCVS AMOENVS*, 1, 1995, 173-192



Làmina 2. Plànol del recinte format per l'església, pavellons i cementiri, extret de J.M. Muñoz Corbalán, 1995

9. CONCLUSIONS

En el control arqueològic a l'exterior de la capella castrense del Parc de la Ciutadella s'ha pogut identificar elements muraris del primigeni conjunt eclesiàstic. Aquest estava conformat per la pròpia església, dos cossos d'habitatges a banda i banda de l'entrada de l'església, i un mur perimetral que encerclava el conjunt. Aquest perímetre emmurallat a la banda de l'àbsis tancava un petit cementiri.

De tots aquests elements s'ha pogut identificar un dels dos habitatges i el mur perimetral del clos. Altres elements no grafiats a la planimetria original (làmina 2) correspondrien a arranjaments de l'espai intern.

D'altra banda s'ha pogut identificar un possible pou que podria correspondre a l'antic convent de Santa Clara, anterior a la fortalesa borbònica.

10. AFECTACIÓ DE RESTES ARQUEOLÒGIQUES

Les obres d'arranjament de l'àbsis de la Capella del Parc de la Ciutadella van afectar a diverses estructures. Fou necessari llavors la redacció d'un informe d'afectació i rebliment indefinit de restes (data d'entrada 5 d'agost de 2011, núm. 0013991/0401E), obtenint resolució positiva a data 9 d'agost de 2011 (veure annex 1).

11. BIBLIOGRAFIA

MUÑOZ CORBALÁN, Juan Miguel. “La iglesia de la Ciudadela de Barcelona o Francia y Flandes en la Ciudad Condal del siglo XVIII”, *LOCVS AMOENVS*, 1, 1995, 173-192

GEA i BULLICH, Miquel, Memòria científica. Intervenció arqueològica al passeig de Circumval·lació, 1B, Barcelona, el Barcelonès, d'octubre de 2007 a març de 2009, Mataró, 2010, inèdit

Intervenció arqueològica
Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès

Actium®

ANNEX 1. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA



Expedient 470 K121NB 2011-1-7482 sobre l'autorització d'intervenció arqueològica preventiva a: Parc de la Ciutadella (Pas de l'Institut Escola- Zona exterior de l'absis de la capella castrense) (Barcelona, Barcelonès), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. El 14 de juliol de 2011 (reg. entrada 001294/0401E), la senyora M. Luisa Aguado Martínez, Cap de Departament d'Arquitectura, i el senyor Ferran Puig i Verdaguer, director del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de Barcelona, van presentar una sol·licitud d'autorització d'intervenció arqueològica preventiva de control a parc de la Ciutadella (Pas de l'Institut Escola- Zona exterior de l'absis de la capella castrense), a Barcelona (Barcelonès), sota la direcció de l'arqueòleg Oscar de Castro López (ACTIUM SL) del 25 de juliol al 5 d'agost de 2011.
2. El 20 de juliol de 2011, la tècnica arqueòloga dels Serveis Territorials de Cultura a Barcelona va emetre informe favorable a l'esmentada sol·licitud.
3. El 21 de juliol de 2011, el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Proposta d'ordenació de l'entorn de l'absis de la Capella del parc de la Ciutadella. Millora del drenatge perimetral i recuperació del sòcol. Condició de la Comissió territorial del Patrimoni Cultural.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).
3. Decret 304/2011, de 29 de març de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm.5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010)

Resolució

Per tot això, **resolc:**

1. **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:



Data 12 SET. 2011



Lloc de la intervenció: parc de la Ciutadella (Pas de l'Institut Escola- Zona exterior de l'absis de la capella castrense) (Barcelona, Barcelonès) .
Persona o institució autoritzada: Departament d'Arquitectura de l'Ajuntament de Barcelona
Direcció de la intervenció arqueològica: Oscar de Castro López (ACTIUM SL).
Activitat autoritzada: Control arqueològic preventiu.
Termini de realització de la intervenció: del 25 de juliol al 5 d'agost de 2011 .
Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de Barcelona

La intervenció arqueològica o paleontològica autoritzada haurà de ser realitzada en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient i d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en que ha finalitzar la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhauereix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant el conseller de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.1.2010

La directora,

M. Àngels Torràs Ripoll
Barcelona, 21 de juliol de 2011



Data 12 SET. 2011

Faig constar que aquesta còpia
reproduceix fidelment l'original.



Expedient 470 K121NB 2011-2-7562 d'autorització de la pròrroga del permís d'intervenció arqueològica preventiva i de tractament de restes arqueològiques no extretes a: parc de la Ciutadella (Pas de l'Institut Escola- Zona exterior de l'absis de la capella castrense) (Barcelona, Barcelonès), segons el procediment establert en el Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Antecedents

La Direcció General del Patrimoni Cultural va autoritzar la realització d'una intervenció arqueològica preventiva de control i excavació amb motiu de les obres al parc de la Ciutadella (Pas de l'Institut Escola - Zona exterior de l'absis de la capella castrense), a Barcelona (Barcelonès), sota la direcció de l'arqueòleg Oscar de Castro López (ACTIUM) del 25 de juliol al 5 d'agost de 2011.

Fets

1. El 5 d'agost de 2011 (reg. d'entrada núm. 001399/ 0401E), la senyora M. Luisa Aguado Martínez, cap del Departament d'Arquitectura de l'Ajuntament de Barcelona, i el senyor Ferran Puig i Verdaguer, director del Servei d'Arqueologia del Museu d'Història de Barcelona, van presentar una sol·licitud de pròrroga de les excavacions arqueològiques i de tractament de restes no extretes a: parc de la Ciutadella (Pas de l'Institut Escola - Zona exterior de l' absis de la capella castrense), a Barcelona (Barcelonès), sota la direcció de l'arqueòleg Oscar de Castro López (ACTIUM) del 8 al 19 d'agost de 2011.
2. Les restes afectades per a les quals se sol·licita el rebliment o eliminació parcial són:

UE 10 i 21 Pous pertanyents al Convent de Santa Clara (anterior a l'any 1718). Rebliment indefinit.
UE 23 Mur del clos de la Capella (anterior als anys 1718-1729). Eliminació parcial.
UE 11 Muralla perimetral del clos de la Capella (anterior als anys 1718-1729). Eliminació parcial.
UE 19 Mur del clos de la Capella (anterior als anys 1718-1729). Rebliment indefinit.
UE 12, 13, 14 15, 16, 17 i 18 Murs del cos annex de la Capella (Rectoria). Anterior als anys 1718-1729. Rebliment indefinit.
3. El 9 d'agost de 2011 el tècnic arqueòleg dels Serveis Territorials de Cultura a Barcelona va emetre informe favorable a l'esmentada sol·licitud, atès que les restes arqueològiques proposades per al seu desmuntatge no tenen una gran entitat patrimonial, han estat correctament excavades i exhaustivament documentades i s'han salvat els seus valors culturals. Atès que les dates d'execució sol·licitades no s'ajusten al que preveu l'article 15.3 del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic sobre els terminis de resolució de la sol·licitud, es proposen unes altres dates intervenció.
4. El 10 d'agost de 2011 el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va proposar autoritzar la intervenció.



Motivació

Proposta d'ordenació de l'entorn de l'absis de la Capella del parc de la Ciutadella. Millora del drenatge perimetral i recuperació del sòcol. Condició de la Comissió territorial del Patrimoni Cultural.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807).
2. Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594).

Resolució

Per tot això, **resolc:**

1. **Autoritzar** la realització d'una intervenció arqueològica preventiva i un tractament de restes arqueològiques no extretes d'acord amb les següents dades i condicions:

Lloc de la intervenció: parc de la Ciutadella (Pas de l'Institut Escola- Zona exterior de l'absis de la capella castrense) (Barcelona, Barcelonès).

Persona o institució autoritzada: Departament d'Arquitectura de l'Ajuntament de Barcelona.

Direcció de la intervenció arqueològica: Oscar de Castro López (ACTIUM SL).

Activitat autoritzada: Excavacions arqueològiques i rebliment definit o desmuntatge parcial de les restes esmentades al punt 2 dels Fets.

Terminis de realització de la intervenció: de l'11 al 19 d'agost de 2011.

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de Barcelona

La intervenció arqueològica o paleontològica autoritzada haurà de ser realitzada en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient i d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en que ha finalitzar la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant el conseller de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment



Departament de Cultura
Direcció General del Patrimoni Cultural
Servei d'Arqueologia i Paleontologia

Faig constar que aquesta còpia
reprodueix fidelment l'original.

Barcelona, 16 AGO 2011

Maite Masórt Roca
Cap de la Secció d'Actuacions



Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General del Patrimoni Cultural

previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

El director general del Patrimoni Cultural
Joan Pluma i Vilanova
P. aut.
El cap del Servei de Gestió

Victor Magrans i Julià

Barcelona, 10 d'agost de 2011



Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Direcció General del Patrimoni Cultural
Servei d'Arqueologia i Paleontologia

Faig constar que aquesta còpia
reprodueix fidelment l'original.

Barcelona, 16 AGO. 2011

Maite Mascort Roca
Cap de la Secció d'Actuacions

Intervenció arqueològica
Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès

Actium®

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès



FOTO 1. Estat inicial del lloc de la intervenció



FOTO 2. Estat inicial del lloc de la intervenció



FOTO 3. Estat inicial del lloc de la intervenció



FOTO 4. Estat inicial del lloc de la intervenció

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès



FOTO 5. Estat inicial del lloc de la intervenció



FOTO 6. Estat inicial del lloc de la intervenció



FOTO 7. Estat inicial del lloc de la intervenció



FOTO 8. Detall del talús de la part posterior de l'absis abans del seu rebaix

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès



FOTO 9. Inici de les tasques d'excavació de la rasa R1



FOTO 10. Tasques d'excavació de la rasa R1



FOTO 11. Final d'excavació de la rasa 1. Al fons s'observa el mur perimetral del clos de la capella (UE 11)



FOTO 12. Localització i neteja de l'estructura UE 10

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès



FOTO 13. Estructura UE 10 corresponent possiblement al convent de Santa Clara



FOTO 14. Estructura UE 10 corresponent possiblement al convent de Santa Clara



FOTO 15. Detall del mur UE 11



FOTO 16. Detall del mur UE 11

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès

Actium®



FOTO 17. Estructura del convent de Santa Clara (UE 10 i 21), un cop efectuada la cala 1



FOTO 18. Estructura del convent de Santa Clara (UE 10 i 21), un cop efectuada la cala 1



FOTO 19. Detall del mur UE 10



FOTO 20. Detall del mur UE 21



FOTO 21. Detall de l'interior de l'estructura UE 10 i 21



FOTO 22. Mur de tancament del clos de la capella (UE 11 i 19)

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès



FOTO 23. Mur de tancament del clos de la capella (UE 11 i 19)



FOTO 24. Detall del mur escapat UE 19 en l'extrem sud



FOTO 25. Tasques d'excavació de la vorera nord de la capella (R2)



FOTO 26. Final tasques d'excavació de la Rasa 2

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola

Zona exterior de la Capella Castrense

Barcelona, Barcelonès



FOTO 27. Detall del paviment original de la capella en la rasa 2



FOTO 28. Murs dels cossos annexos de la capella (Rectoria)

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola

Zona exterior de la Capella Castrense

Barcelona, Barcelonès



FOTO 29. Murs dels cossos annexos de la capella (Rectoria)



FOTO 30. Detall dels murs UE 15 i 16 pertanyents a la rectoria de la Capella

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès

Actium®



FOTO 31. Excavació de la rasa 3



FOTO 32. Estructura murària apareguda a la rasa 3 (UE 23)



FOTO 33. Rebliment indefinit del pou UE 10 i 21 (Convent de Santa Clara)



FOTO 34. Rebliment indefinit del pou UE 10 i 21 (Convent de Santa Clara)

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès



FOTO 35. Rebliment indefinit del pou UE 10 i 21 (Convent de Santa Clara)



FOTO 36. Rebliment indefinit del pou UE 10 i 21 (Convent de Santa Clara)



FOTO 37. Rebliment indefinit Murs rectoria



FOTO 38. Rebliment indefinit UE 23



FOTO 39. Desmuntatge parcial UE 11

Intervenció arqueològica
Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola
Zona exterior de la Capella Castrense
Barcelona, Barcelonès

Actium®

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

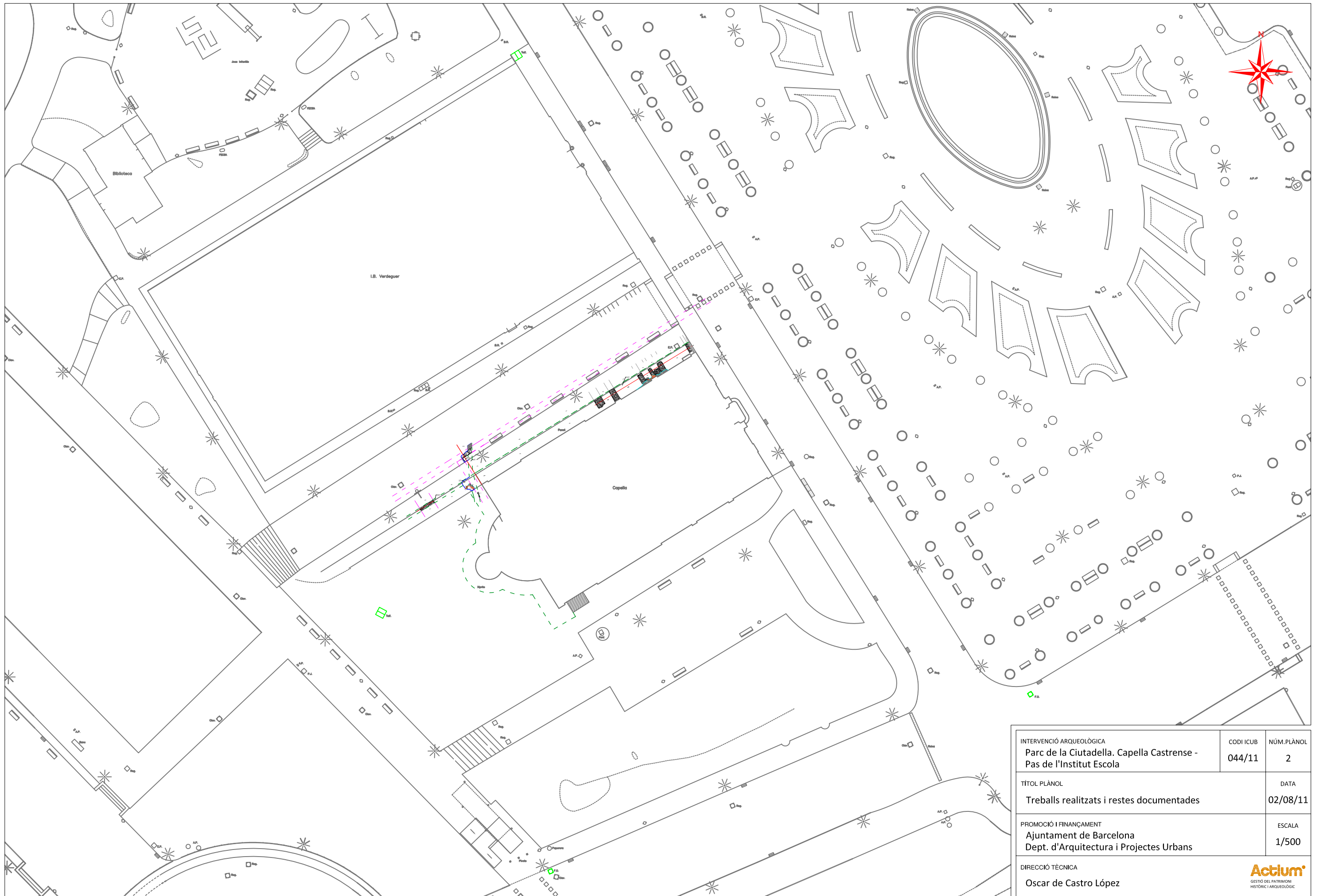


Mapa topogràfic Escala 1:50.000

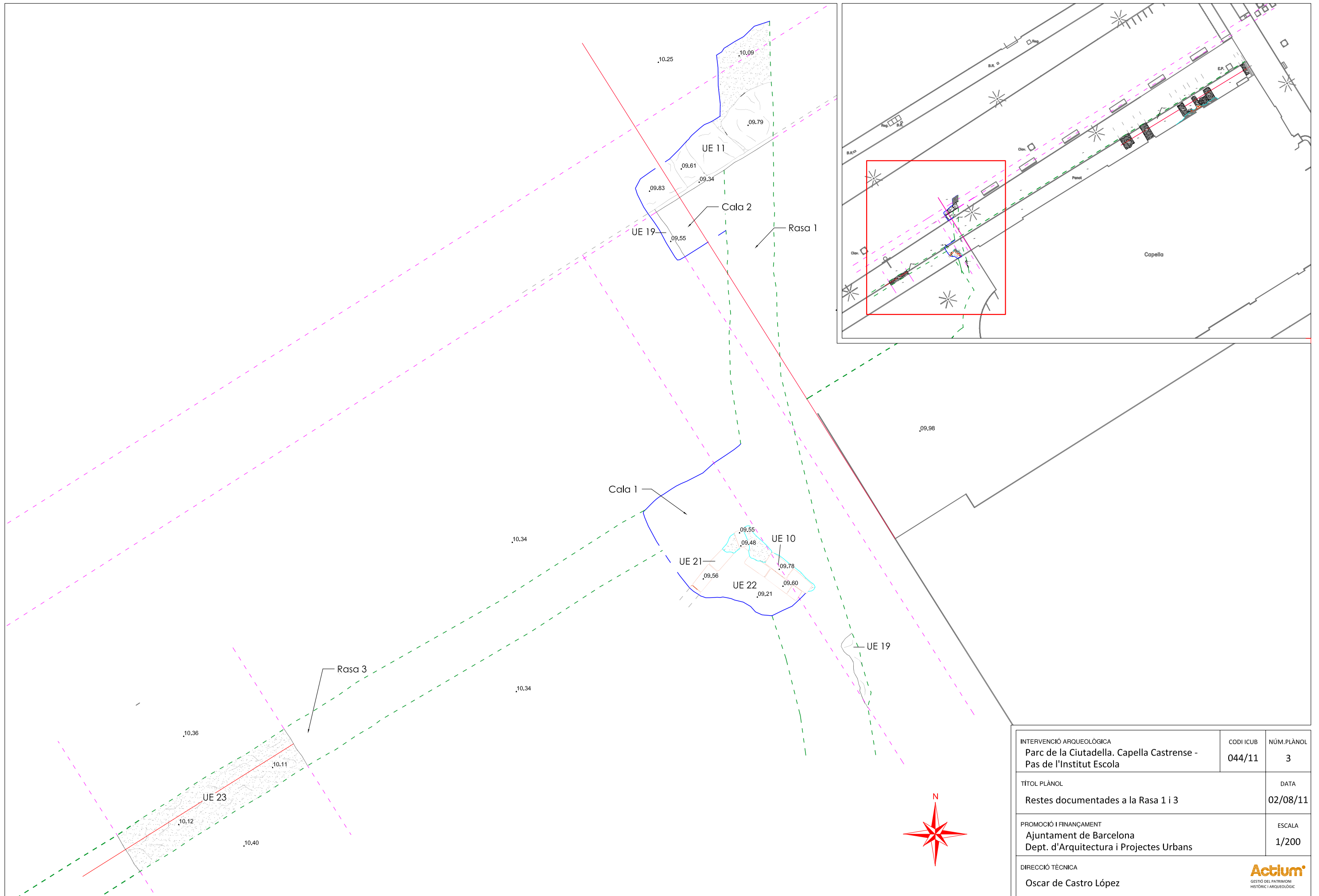



Ortofotomatge Escala 1:5.000

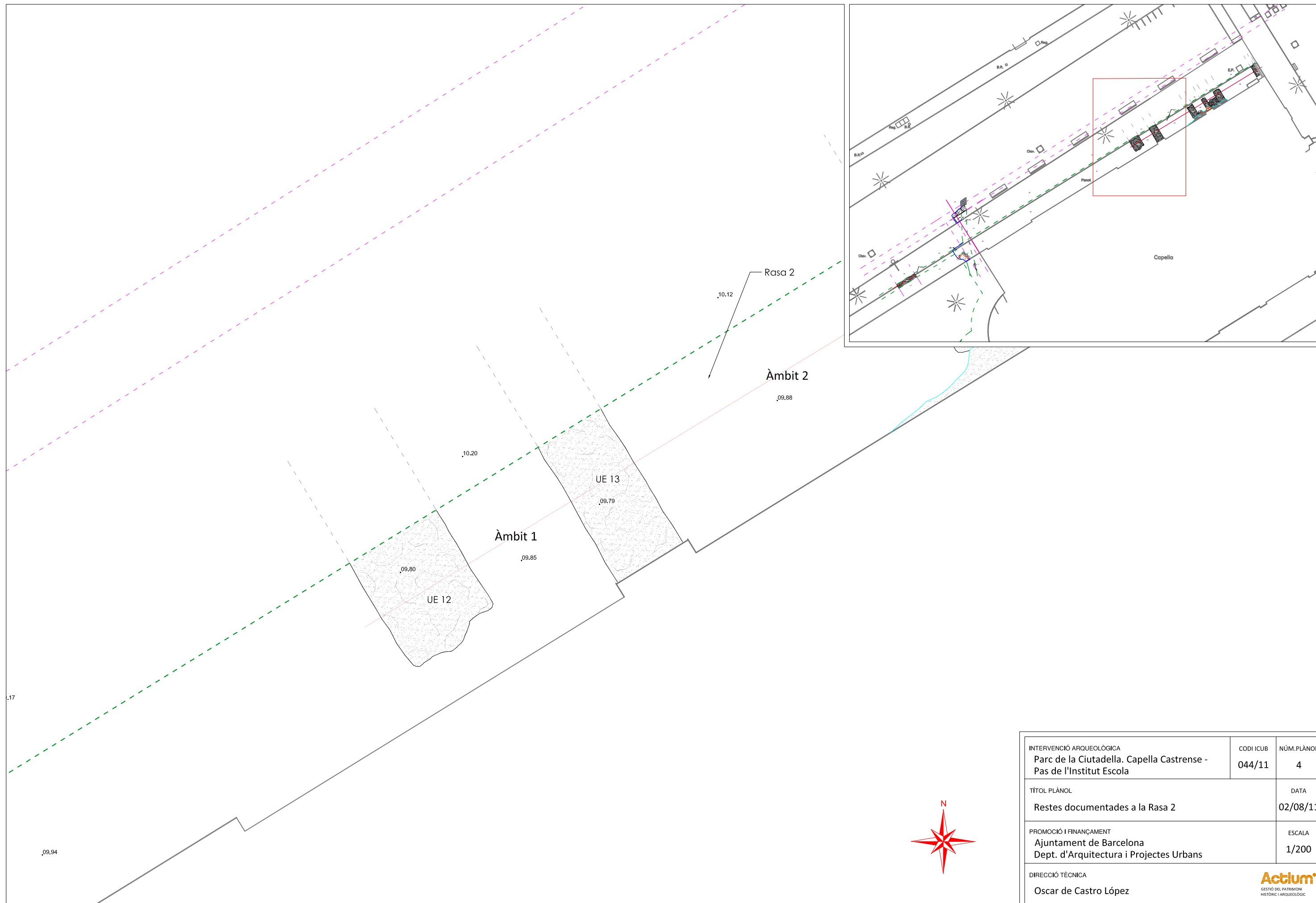
INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA Parc de la Ciutadella. Pas de l'Institut Escola. Zona Exterior de la Capella Castrense		TÍTOL DEL PLÀNOL Situació de la Intervenció		CODI ICUB 044/11	NÚM. PLÀNOL 1
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT Ajuntament de Barcelona Dep. d'Arquitectura i Projectes Urbans	DIRECCIÓ TÈCNICA Oscar de Castro López	ESCALA 1:50.000 1:5.000	DATA 02/08/11	Actium®	
<small>DATUM ED50 31N Institut Cartogràfic de Catalunya</small>					




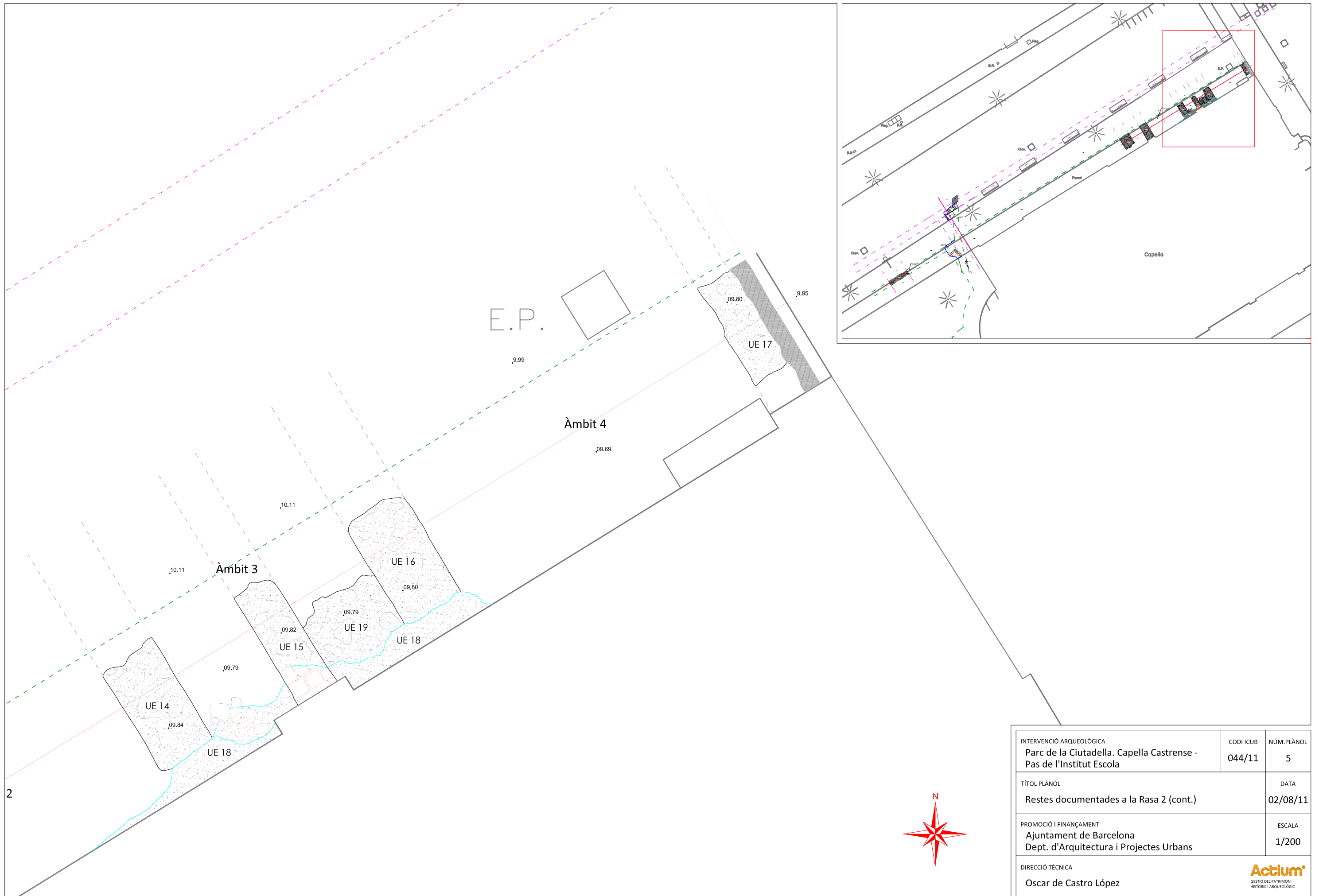
INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA Parc de la Ciutadella. Capella Castrense - Pas de l'Institut Escola	CODI ICUB 044/11	NÚM.PLÀNOL 2
TÍTOL PLÀNOL Treballs realitzats i restes documentades	DATA 02/08/11	
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT Ajuntament de Barcelona Dept. d'Arquitectura i Projectes Urbans	ESCALA 1/500	
DIRECCIÓ TÈCNICA Oscar de Castro López		Actium GESTIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC




INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA Parc de la Ciutadella. Capella Castrense - Pas de l'Institut Escola	CODI ICUB 044/11	NÚM.PLÀNOL 3
TÍTOL PLÀNOL Restes documentades a la Rasa 1 i 3		DATA 02/08/11
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT Ajuntament de Barcelona Dept. d'Arquitectura i Projectes Urbans		ESCALA 1/200
DIRECCIÓ TÈCNICA Oscar de Castro López		




INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA Parc de la Ciutadella. Capella Castrense - Pas de l'Institut Escola	CODI ICUB 044/11	NÚM.PLÀNOL 4
TÍTOL PLÀNOL Restes documentades a la Rasa 2	DATA 02/08/11	
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT Ajuntament de Barcelona Dept. d'Arquitectura i Projectes Urbans	ESCALA 1/200	
DIRECCIÓ TÈCNICA Oscar de Castro López		 <small>GESTIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC</small>



INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA Parc de la Ciutadella. Capella Castrense - Pas de l'Institut Escola	CODI ICUB 044/11	NÚM.PLÀNOL 5
TÍTOL PLÀNOL Restes documentades a la Rasa 2 (cont.)	DATA 02/08/11	
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT Ajuntament de Barcelona Dept. d'Arquitectura i Projectes Urbans	ESCALA 1/200	
DIRECCIÓ TÈCNICA Oscar de Castro López	 <small>GESTIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC</small>	



INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA Parc de la Ciutadella. Capella Castrense - Pas de l'Institut Escola	CODI ICUB 044/11	NÚM.PLÀNOL 6
TÍTOL PLÀNOL Superposició de la planta original del conjunt amb les restes documentades	DATA 02/08/11	
PROMOCIÓ I FINANÇAMENT Ajuntament de Barcelona Dept. d'Arquitectura i Projectes Urbans	ESCALA 1/200	
DIRECCIÓ TÈCNICA Oscar de Castro López		 GESTIÓ DEL PATRIMONI HISTÒRIC I ARQUEOLÒGIC

Intervenció arqueològica

Parc de la Ciutadella – Pas de l'Institut Escola

Zona exterior de la Capella Castrense

Barcelona, Barcelonès

Actium®

ANNEX 4. UNITATS ESTRATIGRÀFIQUES

JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	1	
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11		
DEFINICIÓ	Estrat		TIPUS	Estrat	
			ÀMBIT/SECTOR		
			FET/ESTRUC.		
COMPOSICIÓ GEOL.	Sauló i runa				
COMPOSICIÓ ORG.					
COMPACTACIÓ		COLOR			
INCLUSIONS (-10%)					
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES			
ALTRES OBSERVACIONS					
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ			
BASE		OBSERVACIONS PARET			
DIMESIONS					
TIPUS ESTRUCTURA					
MATERIAL CONSTR.					
TIPUS D'OBRA					
ALTRES DADES TÈCNiques					
Z SUP	16,36	Z INF	Variable	m s.n.m.	POTÈNCIA
					cm
ORIENTACIÓ					
DIMENSIONS MÀX.		FIABILITAT/CONSERV.			
OBSERVACIONS					
MATERIALS					
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ	
POSICIÓ			CONSERV.		
ALTRES ELEM.					
COBREIX	2, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 23		COBERT PER		
FARCEIX			FARCIT PER		
TALLA			TALLAT PER		
S'ADOSSA			SE LI ADOSSA		
IGUAL A			COMPARABLE		
INTERPRET.	Reompliment / anivellament del terreny				
CRONOL.	Contemporani				
PLANTES		FOTO		DATA	
SECCIO		NOM			

POSITIVES

NEGATIV.

ESTRUCTUR.

GENERAL

INHUM.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	2	
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11		
DEFINICIÓ	Estrat		TIPUS	Estrat	
			ÀMBIT/SECTOR		
			FET/ESTRUC.		
COMPOSICIÓ GEOL.	Sorra de platja				
COMPOSICIÓ ORG.					
COMPACTACIÓ		COLOR			
INCLUSIONS (-10%)					
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES			
ALTRES OBSERVACIONS					
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ			
BASE		OBSERVACIONS PARET			
DIMESIONS					
TIPUS ESTRUCTURA					
MATERIAL CONSTR.					
TIPUS D'OBRA					
ALTRES DADES TÈCNiques					
Z SUP	9,45	Z INF	Indet	m s.n.m.	POTÈNCIA
					cm
ORIENTACIÓ					
DIMENSIONS MÀX.		FIABILITAT/CONSERV.			
OBSERVACIONS					
MATERIALS					
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ	
POSICIÓ		CONSERV.			
ALTRES ELEM.					
COBREIX	10, 21, 22	COBERT PER	1		
FARCEIX		FARCIT PER			
TALLA		TALLAT PER			
S'ADOSSA		SE LI ADOSSA			
IGUAL A		COMPARABLE			
INTERPRET.	Reompliment / anivellament del terreny				
CRONOL.	Posterior a 1869 (enderroc Ciutadella)				
PLANTES		FOTO		DATA	
SECCIÓ		NOM			

POSITIVES

NEGATIV.

ESTRUCTUR.

GENERAL

INHUM.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	10
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	
DEFINICIÓ	Mur		TIPUS	Estructura
			ÀMBIT/SECTOR	Rasa 1
			FET/ESTRUC.	Pou del Conve
COMPOSICIÓ GEOL.				
COMPOSICIÓ ORG.				
COMPACTACIÓ		COLOR		
INCLUSIONS (-10%)				
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES		
ALTRES OBSERVACIONS				
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ		
BASE		OBSERVACIONS PARET		
DIMESIONS				
TIPUS ESTRUCTURA				
MATERIAL CONSTR.				
TIPUS D'OBRA				
ALTRES DADES TÈCNiques				
Z SUP	9,78	Z INF	Indet	m s.n.m. POTÈNCIA
				Inde cm ORIENTACIÓ
				NW
DIMENSIONS MÀX.	1,15	FIABILITAT/CONSERV.		
OBSERVACIONS				
MATERIALS				
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ
POSICIÓ		CONSERV.		
ALTRES ELEM.				
COBREIX		COBERT PER	2	
FARCEIX		FARCIT PER		
TALLA		TALLAT PER		
S'ADOSSA	21	SE LI ADOSSA		
IGUAL A		COMPARABLE		
INTERPRET.	Estructura de maons lligats amb morter que conjuntament amb el mur UE 21 conformen part d'un pou del Convent de Santa Clara			
CRONOL.	Anterior a 1718			
PLANTES		FOTO		DATA
SECCIÓ		NOM		

POSITIVES

NEGATIV.

ESTRUCTUR.

GENERAL

INHUM.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	11
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	
DEFINICIÓ	Mur		TIPUS	Estructura
			ÀMBIT/SECTOR	Rasa 1
			FET/ESTRUC.	Muralla Capell
COMPOSICIÓ GEOL.	Pedra i morter de calç			
COMPOSICIÓ ORG.				
COMPACTACIÓ		COLOR		
INCLUSIONS (-10%)				
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES		
ALTRES OBSERVACIONS				
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ		
BASE		OBSERVACIONS PARET		
DIMESIONS				
TIPUS ESTRUCTURA				
MATERIAL CONSTR.				
TIPUS D'OBRA				
ALTRES DADES TÈCNiques				
Z SUP	9.83	Z INF	indet	m s.n.m. POTÈNCIA
				cm ORIENTACIÓ
DIMENSIONS MÀX.		FIABILITAT/CONSERV.		
OBSERVACIONS				
MATERIALS				
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ
POSICIÓ		CONSERV.		
ALTRES ELEM.				
COBREIX		COBERT PER	1	
FARCEIX		FARCIT PER		
TALLA		TALLAT PER		
S'ADOSSA		SE LI ADOSSA	19	
IGUAL A		COMPARABLE		
INTERPRET.	Llenç de mur del perímetre de tancament del complex de la capella Castrense			
CRONOL.	Anterior a 1718 - 1729			
PLANTES		FOTO		DATA
SECCIÓ		NOM		

POSITIVES

NEGATIV.

ESTRUCTUR.

GENERAL

INHUM.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	12							
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	TIPUS	Estructura						
DEFINICIÓ	Mur		ÀMBIT/SECTOR	Rasa 2	FET/ESTRUC.	Rectoria					
COMPOSICIÓ GEOL.	pedres i morter de calç				POSITIVES						
COMPOSICIÓ ORG.											
COMPACTACIÓ		COLOR									
INCLUSIONS (-10%)											
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES									
ALTRES OBSERVACIONS											
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ			NEGATIV.						
BASE		OBSERVACIONS PARET									
DIMESIONS											
TIPUS ESTRUCTURA					ESTRUCTUR.						
MATERIAL CONSTR.											
TIPUS D'OBRA											
ALTRES DADES TÈCNiques											
Z SUP	9.80	Z INF	indet	m s.n.m.	POTÈNCIA		cm	ORIENTACIÓ		GENERAL	
DIMENSIONS MÀX.					FIABILITAT/CONSERV.						
OBSERVACIONS											
MATERIALS											
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ							INHUM.
POSICIÓ					CONSERV.						
ALTRES ELEM.											
COBREIX				COBERT PER							RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES
FARCEIX				FARCIT PER							
TALLA				TALLAT PER							
S'ADOSSA				SE LI ADOSSA							
IGUAL A				COMPARABLE							
INTERPRET.	Fragment de mur de la rectoria i habitatges annexos al cos de la capella Castrense										
CRONOL.	Anterior a 1718 - 1729										
PLANTES		FOTO		DATA							
SECCIÓ		NOM									



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	13							
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	TIPUS							
DEFINICIÓ	Mur		ÀMBIT/SECTOR	Rasa 2							
			FET/ESTRUC.	Rectoria							
COMPOSICIÓ GEOL.	pedres i morter de calç			POSITIVES							
COMPOSICIÓ ORG.											
COMPACTACIÓ		COLOR									
INCLUSIONS (-10%)											
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES									
ALTRES OBSERVACIONS											
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ		NEGATIV.							
BASE		OBSERVACIONS PARET									
DIMESIONS											
TIPUS ESTRUCTURA				ESTRUCTUR.							
MATERIAL CONSTR.											
TIPUS D'OBRA											
ALTRES DADES TÈCNiques											
Z SUP	9,79	Z INF	Indet	m s.n.m.	POTÈNCIA		cm	ORIENTACIÓ		GENERAL	
DIMENSIONS MÀX.				FIABILITAT/CONSERV.							
OBSERVACIONS											
MATERIALS											
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ							INHUM.
POSICIÓ				CONSERV.							
ALTRES ELEM.											
COBREIX			COBERT PER	2	RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES						
FARCEIX			FARCIT PER								
TALLA			TALLAT PER								
S'ADOSSA			SE LI ADOSSA								
IGUAL A			COMPARABLE								
INTERPRET.	Fragment de mur de la rectoria i habitatges annexos al cos de la capella Castrense										
CRONOL.	Anterior a 1718 - 1729										
PLANTES		FOTO		DATA							
SECCIÓ		NOM									



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	14
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	
DEFINICIÓ	Mur		TIPUS	Estructura
			ÀMBIT/SECTOR	Rasa 2
			FET/ESTRUC.	Rectoria
COMPOSICIÓ GEOL.	pedres i morter de calç			
COMPOSICIÓ ORG.				
COMPACTACIÓ		COLOR		
INCLUSIONS (-10%)				
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES		
ALTRES OBSERVACIONS				
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ		
BASE		OBSERVACIONS PARET		
DIMESIONS				
TIPUS ESTRUCTURA				
MATERIAL CONSTR.				
TIPUS D'OBRA				
ALTRES DADES TÈCNiques				
Z SUP	9.84	Z INF	Indet	m s.n.m. POTÈNCIA
				cm ORIENTACIÓ
DIMENSIONS MÀX.		FIABILITAT/CONSERV.		
OBSERVACIONS				
MATERIALS				
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ
POSICIÓ		CONSERV.		
ALTRES ELEM.				
COBREIX		COBERT PER	2, 18	
FARCEIX		FARCIT PER		
TALLA		TALLAT PER		
S'ADOSSA		SE LI ADOSSA		
IGUAL A		COMPARABLE		
INTERPRET.	Fragment de mur de la rectoria i habitatges annexos al cos de la capella Castrense			
CRONOL.	Anterior a 1718 - 1729			
PLANTES		FOTO		DATA
SECCIÓ		NOM		

POSITIVES

NEGATIV.

ESTRUCTUR.

GENERAL

INHUM.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	15							
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	TIPUS	Estructura						
DEFINICIÓ	Mur		ÀMBIT/SECTOR	Rasa 2	FET/ESTRUC.	Rectoria					
COMPOSICIÓ GEOL.	pedres i morter de calç				POSITIVES						
COMPOSICIÓ ORG.											
COMPACTACIÓ		COLOR									
INCLUSIONS (-10%)											
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES									
ALTRES OBSERVACIONS											
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ			NEGATIV.						
BASE		OBSERVACIONS PARET									
DIMESIONS											
TIPUS ESTRUCTURA					ESTRUCTUR.						
MATERIAL CONSTR.											
TIPUS D'OBRA											
ALTRES DADES TÈCNiques											
Z SUP	9.82	Z INF	Indet	m s.n.m.	POTÈNCIA		cm	ORIENTACIÓ		GENERAL	
DIMENSIONS MÀX.					FIABILITAT/CONSERV.						
OBSERVACIONS											
MATERIALS											
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ							INHUM.
POSICIÓ					CONSERV.						
ALTRES ELEM.											
COBREIX			COBERT PER	2, 18							RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES
FARCEIX			FARCIT PER								
TALLA			TALLAT PER								
S'ADOSSA			SE LI ADOSSA								
IGUAL A			COMPARABLE								
INTERPRET.	Fragment de mur de la rectoria i habitatges annexos al cos de la capella Castrense										
CRONOL.	Anterior a 1718 - 1729										
PLANTES		FOTO		DATA							
SECCIÓ		NOM									



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	16
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	
DEFINICIÓ	Mur		TIPUS	Estructura
			ÀMBIT/SECTOR	Rasa 2
			FET/ESTRUC.	Rectoria
COMPOSICIÓ GEOL.	pedres i morter de calç			
COMPOSICIÓ ORG.				
COMPACTACIÓ		COLOR		
INCLUSIONS (-10%)				
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES		
ALTRES OBSERVACIONS				
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ		
BASE		OBSERVACIONS PARET		
DIMESIONS				
TIPUS ESTRUCTURA				
MATERIAL CONSTR.				
TIPUS D'OBRA				
ALTRES DADES TÈCNiques				
Z SUP	9.80	Z INF	Indet	m s.n.m. POTÈNCIA
DIMENSIONS MÀX.		FIABILITAT/CONSERV.		
OBSERVACIONS				
MATERIALS				
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ
POSICIÓ		CONSERV.		
ALTRES ELEM.				
COBREIX		COBERT PER	2, 18	
FARCEIX		FARCIT PER		
TALLA		TALLAT PER		
S'ADOSSA		SE LI ADOSSA		
IGUAL A		COMPARABLE		
INTERPRET.	Fragment de mur de la rectoria i habitatges annexos al cos de la capella Castrense			
CRONOL.	Anterior a 1718 - 1729			
PLANTES		FOTO		DATA
SECCIÓ		NOM		

POSITIVES

NEGATIV.

ESTRUCTUR.

GENERAL

INHUM.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES




JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	17							
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	TIPUS	Estructura						
DEFINICIÓ	Mur		ÀMBIT/SECTOR	Rasa 2	FET/ESTRUC.	Rectoria					
COMPOSICIÓ GEOL.	pedres i morter de calç				POSITIVES						
COMPOSICIÓ ORG.											
COMPACTACIÓ		COLOR									
INCLUSIONS (-10%)											
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES									
ALTRES OBSERVACIONS											
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ			NEGATIV.						
BASE		OBSERVACIONS PARET									
DIMESIONS											
TIPUS ESTRUCTURA					ESTRUCTUR.						
MATERIAL CONSTR.											
TIPUS D'OBRA											
ALTRES DADES TÈCNiques											
Z SUP	9.80	Z INF	Indet	m s.n.m.	POTÈNCIA		cm	ORIENTACIÓ		GENERAL	
DIMENSIONS MÀX.					FIABILITAT/CONSERV.						
OBSERVACIONS											
MATERIALS											
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ							INHUM.
POSICIÓ					CONSERV.						
ALTRES ELEM.											
COBREIX			COBERT PER	2	RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES						
FARCEIX			FARCIT PER								
TALLA			TALLAT PER								
S'ADOSSA			SE LI ADOSSA								
IGUAL A			COMPARABLE								
INTERPRET.	Fragment de mur de la rectoria i habitatges annexos al cos de la capella Castrense										
CRONOL.	Anterior a 1718 - 1729										
PLANTES		FOTO		DATA							
SECCIÓ		NOM									



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	18							
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	TIPUS	Estructura						
DEFINICIÓ	Paviment		ÀMBIT/SECTOR	Rasa 2	FET/ESTRUC.	Rectoria					
COMPOSICIÓ GEOL.	Maons lligats amb morter				POSITIVES						
COMPOSICIÓ ORG.											
COMPACTACIÓ		COLOR									
INCLUSIONS (-10%)											
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES									
ALTRES OBSERVACIONS											
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ			NEGATIV.						
BASE		OBSERVACIONS PARET									
DIMESIONS											
TIPUS ESTRUCTURA					ESTRUCTUR.						
MATERIAL CONSTR.											
TIPUS D'OBRA											
ALTRES DADES TÈCNiques											
Z SUP	10,00	Z INF	9,84	m s.n.m.	POTÈNCIA		cm	ORIENTACIÓ		GENERAL	
DIMENSIONS MÀX.					FIABILITAT/CONSERV.						
OBSERVACIONS											
MATERIALS											
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ							INHUM.
POSICIÓ					CONSERV.						
ALTRES ELEM.											
COBREIX	14, 15, 16		COBERT PER	2							RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES
FARCEIX			FARCIT PER								
TALLA			TALLAT PER								
S'ADOSSA			SE LI ADOSSA								
IGUAL A			COMPARABLE								
INTERPRET.	Paviment desmuntat de maons i morter de calç										
CRONOL.	Anterior a 1718 - 1729										
PLANTES		FOTO		DATA							
SECCIÓ		NOM									



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	19						
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	TIPUS	Estructura					
DEFINICIÓ	Mur		ÀMBIT/SECTOR	Cala 2						
			FET/ESTRUC.	Rectoria						
COMPOSICIÓ GEOL.	pedres i morter de calç			POSITIVES						
COMPOSICIÓ ORG.										
COMPACTACIÓ		COLOR								
INCLUSIONS (-10%)										
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES								
ALTRES OBSERVACIONS										
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ		NEGATIV.						
BASE		OBSERVACIONS PARET								
DIMESIONS										
TIPUS ESTRUCTURA				ESTRUCTUR.						
MATERIAL CONSTR.										
TIPUS D'OBRA										
ALTRES DADES TÈCNiques										
Z SUP	9,55	Z INF	Indet	m s.n.m.	POTÈNCIA		cm	ORIENTACIÓ		GENERAL
DIMENSIONS MÀX.				FIABILITAT/CONSERV.						
OBSERVACIONS										
MATERIALS										
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ				INHUM.		
POSICIÓ				CONSERV.						
ALTRES ELEM.										
COBREIX		COBERT PER	2	RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES						
FARCEIX		FARCIT PER								
TALLA		TALLAT PER								
S'ADOSSA	10	SE LI ADOSSA								
IGUAL A		COMPARABLE								
INTERPRET.	Mur transversal associat a la muralla de tancament de la Capella									
CRONOL.	Anterior a 1718 - 1729									
PLANTES		FOTO		DATA						
SECCIÓ		NOM								

JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	21
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	
DEFINICIÓ	Mur		TIPUS	Estructura
			ÀMBIT/SECTOR	Cala 1
			FET/ESTRUC.	Pou del Conve
COMPOSICIÓ GEOL.				
COMPOSICIÓ ORG.				
COMPACTACIÓ		COLOR		
INCLUSIONS (-10%)				
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES		
ALTRES OBSERVACIONS				
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ		
BASE		OBSERVACIONS PARET		
DIMESIONS				
TIPUS ESTRUCTURA				
MATERIAL CONSTR.				
TIPUS D'OBRA				
ALTRES DADES TÈCNiques				
Z SUP	9,56	Z INF	indet	m s.n.m. POTÈNCIA
				cm ORIENTACIÓ
DIMENSIONS MÀX.		FIABILITAT/CONSERV.		
OBSERVACIONS				
MATERIALS				
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ
POSICIÓ		CONSERV.		
ALTRES ELEM.				
COBREIX		COBERT PER	2	
FARCEIX		FARCIT PER		
TALLA		TALLAT PER		
S'ADOSSA	10	SE LI ADOSSA		
IGUAL A		COMPARABLE		
INTERPRET.	Estructura de maons lligats amb morter que conjuntament amb el mur UE 10 conformen part d'un pou del Convent de Santa Clara			
CRONOL.	Anterior a 1718			
PLANTES		FOTO		DATA
SECCIÓ		NOM		

POSITIVES

NEGATIV.

ESTRUCTUR.

GENERAL

INHUM.

RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	22		
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11	TIPUS	Estrat	
DEFINICIÓ	Estrat		ÀMBIT/SECTOR	Cala 1	FET/ESTRUC.	Pou del Conve
COMPOSICIÓ GEOL.	Argila		POSITIVES			
COMPOSICIÓ ORG.						
COMPACTACIÓ		COLOR				
INCLUSIONS (-10%)						
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES				
ALTRES OBSERVACIONS			NEGATIV.			
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ				
BASE		OBSERVACIONS PARET				
DIMESIONS			ESTRUCTUR.			
TIPUS ESTRUCTURA						
MATERIAL CONSTR.						
TIPUS D'OBRA						
ALTRES DADES TÈCNiques			GENERAL			
Z SUP	9,21	Z INF		Indet	m s.n.m. POTÈNCIA	
DIMENSIONS MÀX.				FIABILITAT/CONSERV.		
OBSERVACIONS						
MATERIALS			INHUM.			
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.			ORIENTACIÓ	
POSICIÓ				CONSERV.		
ALTRES ELEM.			RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES			
COBREIX		COBERT PER		2		
FARCEIX	11-21	FARCIT PER				
TALLA		TALLAT PER				
S'ADOSSA		SE LI ADOSSA				
IGUAL A		COMPARABLE				
INTERPRET.	Rebliment del Pou UE 11-21		CRONOL.			
	Anterior a 1718					
PLANTES		FOTO		DATA		
SECCIO		NOM				



JACIMENT	Parc de la Ciutadella - Pas de l'Institut Escola - Zona exterior		U.E.	23	
MUNICIPI	Barcelona	CODI MUHBA	044/11		
DEFINICIÓ	Mur		TIPUS	Estructura	
			ÀMBIT/SECTOR	Rasa 3	
			FET/ESTRUC.	Muralla capell	
COMPOSICIÓ GEOL.	pedres i morter de calç			POSITIVES	
COMPOSICIÓ ORG.					
COMPACTACIÓ		COLOR			
INCLUSIONS (-10%)					
DISTRIBUCIÓ COMP/INCL		MOSTRES			
ALTRES OBSERVACIONS					
FORMA PLANTA		FORMA SECCIÓ		NEGATIV.	
BASE		OBSERVACIONS PARET			
DIMESIONS					
TIPUS ESTRUCTURA				ESTRUCTUR.	
MATERIAL CONSTR.					
TIPUS D'OBRA					
ALTRES DADES TÈCNiques					
Z SUP	10,12	Z INF	indet	m s.n.m.	GENERAL
POTÈNCIA		cm		ORIENTACIÓ	
DIMENSIONS MÀX.		FIABILITAT/CONSERV.			
OBSERVACIONS					
MATERIALS					
Nº INHUM.		ESTRUCTURA VINC.		ORIENTACIÓ	INHUM.
POSICIÓ		CONSERV.			
ALTRES ELEM.					
COBREIX		COBERT PER	2	RELACIONS ESTRATIGRÀFIQUES	
FARCEIX		FARCIT PER			
TALLA		TALLAT PER			
S'ADOSSA		SE LI ADOSSA			
IGUAL A		COMPARABLE			
INTERPRET.	Mur de tancament del cementiri de la capella Castrense				
CRONOL.	Anterior a 1718 - 1729				
PLANTES		FOTO		DATA	IR
SECCIÓ		NOM			